

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ BÖLÜMÜ**

**FUTBOL FANATİKLİĞİNİN SALDIRGANLIK DAVRANIŞI,
ÖFKE DUYGUSU VE DÜRTÜSELLİK İLE İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESRA DURMAZ

Lefkoşa

Haziran, 2023

ESRA DURMAZ

**FUTBOL FANATİKLİĞİNİN
SALDIRGANLIK DAVRANIŞI, ÖFKE
DUYGUSU VE DÜRTÜSELLİK İLE**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

2023

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**FUTBOL FANATİKLİĞİNİN SALDIRGANLIK DAVRANIŞI,
ÖFKE DUYGUSU VE DÜRTÜSELLİK İLE İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESRA DURMAZ

Tez Danışmanı
Dr. Ayşe BURAN

Lefkoşa
Haziran, 2023

Onay

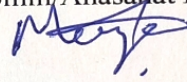
Esra Durmaz tarafından hazırlanan “**Futbol Fanatikliğinin Saldırganlık Davranışı Öfke Duygusu ve Dürtüsellik ile İlişkisi**” başlıklı tez, kapsam ve nitelik açısından kalite standartlarına uygunluğu ile ilgili Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak 13/06/2023 tarihinde kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Adı – Soyadı	İmza
Jüri Başkanı:	Dr. Bingöl Subaşı	
Jüri Üyesi:	Yrd. Doç. Dr. Şebnem Güldal	
Danışman:	Dr. Ayşe Buran	

Anabilim/ Anasanat Dalı Başkanı Onayı

13/06/2023

Doç. Dr. Meryem Karaaziz
Anabilim/Anasanat Dalı Başkanı

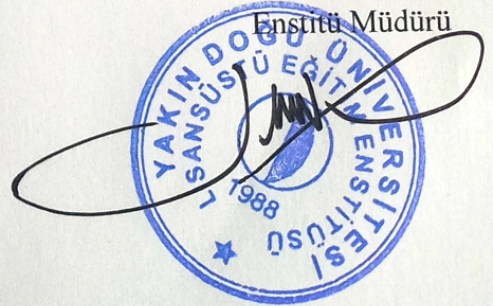

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

13/06/ 2023

Prof. Dr. Kemal Hüsnü Can Başer

Enstitü Müdürü

Etik İlkelerle Uygunluk Beyanı

Bu tezin içinde sunduğum verileri, bilgileri ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kurallar gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

ESRA DURMAZ

13.06.2023

Teşekkürler

Ufkumu açan ve yüksek lisans sürecim boyunca her zaman desteğini ve varlığını hissettiğim, tez çalışmamın gelişmesinde ve tamamlanmasında bilgi ve tecrübeleriyle katkı sağlayan değerli tez danışmanım Yakındoğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Sayın Dr. **Ayşe BURAN**'a

Beni tez çalışmam boyunca cesaretlendiren ve her türlü desteğini daima hissettiğim sevgili eşim **Kaan DURMAZ**'a

Tez çalışmamda her türlü desteği sağlayan, ne zaman ihtiyacım olsa yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen sevgili arkadaşlarım **Psk. Funda ÖNEL** ve **Psk. Berna KAYA**

Çalışmanın veri toplama sürecinde bana destek olan başta babam Yekta KÖSE olmak üzere **Koray DURMAZ**, **Nejla KAYA** ve **Ümmühan DİKİCİ**' ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ESRA DURMAZ

Özet

Futbol Fanatikliğinin Saldırganlık Davranışı, Öfke Duygusu ve Dürtüsellik İle İlişkisi

DURMAZ, Esra

Yüksek Lisans, Klinik Psikoloji Bilim Dalı

06-2023, 88 sayfa

Bu araştırmanın amacı futbol fanatikliğinin saldırganlık davranışı, öfke duygusu ve dürtüsellik ile arasındaki ilişkisinin incelenmesidir. Araştırmanın evrenini TC ve KKTC de yaşayan 18 yaş üstü takım tutan bireyler oluşturmaktadır. Tabakalı amaçsal örnekleme yönteminin kullanıldığı çalışma 145 kadın, 245 erkek olmak üzere 390 kişiden oluşmaktadır. Veri toplama araçları olarak Sosyo-Demografik Bilgi Formu, Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği (FTFÖ), Buss, Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ), Çok Boyutlu Öfke Ölçeği (ÇBÖÖ) ve Barratt Dürtüsellik Ölçeği – 11 (BDÖ-11) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Buss- Perry Saldırganlık Ölçeği ile Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği ve Çok Boyutlu Öfke Ölçeği ile Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanları arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Katılımcıların BDÖ-11 de yer alan motor dürtüsellik ve dikkat dürtüsellliği alt boyutları ile FTFÖ puanları arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların BDÖ-11 de yer alan plan yapma ile FTFÖ puanları arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Katılımcıların BPSÖ puanları FTFÖ puanlarını istatistiksel olarak negatif yönde ve anlamlı düzeyde yordamaktadır. Aynı zamanda ÇBÖÖ puanları da FTFÖ puanlarını istatistiki olarak negatif yönde ve anlamlı düzeyde yordamaktadır. Fakat BDÖ-11 puanları FTFÖ puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamamaktadır. Katılımcıların fanatiklik düzeyleri yaş, medeni durum, maç izleme sıklığı, takımıyla alakalı kavgaya katılma, kombine bileti alma ve takım üyeliği gibi demografik özelliklere göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Araştırma sonucu futbol fanatikliğinin bazı sosyo-demografik bilgilere göre farklılaştığını bunun yanı sıra öfke duygusu ve saldırganlık davranışlarına neden olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: futbol fanatikliği, saldırganlık, öfke, dürtüsellik

Abstract

Aggressive Behavior, Anger, and Impulsivity of Football Fanaticism Relationship with

DURMAZ, Esra

MSc, Department Of Clinical Psychology

06-2023, 88 page

The aim of this study is to examine the relationship between football fanaticism and aggression, anger and impulsivity. The population of the research consists of individuals over the age of 18 living in the TR and TRNC and holding a team. The study, in which the stratified purposive sampling method was used, consisted of 390 people, 145 women and 245 men. As data collection tools, Socio-Demographic Information Form, Football Fanaticism Scale (FTFS), Buss, Perry Aggression Scale (BPSÖ), Multidimensional Anger Scale (MPAS) and Barratt Impulsivity Scale – 11 (BDI-11) were used. As a result of the research, a negative correlation was found between Buss-Perry Aggression Scale and Football Fanaticism Scale and Multidimensional Anger Scale and Football Fanaticism Scale scores. It was determined that there was a negative correlation between the participants' motor impulsivity and attention impulsivity sub-dimensions in BDI-11 and their FTFS scores. A positive correlation was found between the participants' planning in BDI-11 and their FTFS scores. BPSS scores of the participants predicted their FTFS scores in a statistically negative and significant way. At the same time, MCQ scores also predict FTFS scores in a statistically negative and significant way. However, BDI-11 scores do not predict FTFS scores statistically significantly. The level of fanaticism of the participants differs significantly according to demographic characteristics such as age, marital status, frequency of watching matches, participating in fights related to their team, purchasing a combined ticket and team membership. The result of the research shows that football fanaticism differs according to some socio-demographic information, as well as causing feelings of anger and aggression.

Keywords: football fanaticism, aggression, anger, impulsiveness

İçindekiler

Onay Sayfası	i
Etik İlkeler Uygunluk Beyanı	ii
Teşekkür.....	iii
Özet	iv
Abstract	v
İçindekiler	vi
Tablolar Listesi	x
Şekiller.....	xi
Kısaltmalar.....	xii

BÖLÜM I

Giriş.....	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı	4
Alt Amaçlar.....	4
Araştırmanın Önemi	4
Sınırlılıklar.....	5
Tanımlar	5

BÖLÜM II

Kavramsal Temeller Ve İlgili Araştırmalar	7
Futbolun Tanımı ve Tarihi	7
Futbolda Taraftar.....	7
Taraftar Tipleri.....	8
Seyirciler.....	8
Taraftarlar.....	8
Fanatikler.....	9
Futbol Taraftarında Şiddet ve Saldırganlık.....	10
Futbol Taraftarında Öfke ve Saldırganlığa Etki Eden Nedenler.....	11
Dünyada ve Türkiye'de Taraftar Şiddet ve Saldırganlığına Örnek Olaylar.....	12
Saldırganlık Kavramı.....	13
Saldırganlığın Kuramları.....	14

İçgüdü Kuramı.....	14
Biyolojik Kuram.....	15
Engellenme-Saldırganlık Kuramı.....	16
Sosyal Öğrenme Kuramı.....	16
Saldırganlık Türleri.....	17
Fiziksel ve Sözel Saldırganlık.....	17
Araçsal ve Amaçsal Saldırganlık.....	17
Öfke.....	17
Düşmanca veya Tepkisel Saldırganlık.....	18
Öfke Kavramı.....	18
Öfkenin Özellikleri.....	18
Öfkenin İşlevleri.....	19
Öfkenin Türleri.....	20
Durumsal Öfke.....	20
Sürekli Öfke.....	20
Öfkenin Nedenleri.....	20
Öfkenin Sonuçları.....	21
Dürtüsellik.....	22
Dürtüsellğin Nörobiyolojisi.....	22
Dürtüsellik Süreçleri.....	23
Dürtüsellik İle İlgili Kuramlar.....	23
Dinamik Kuram.....	23
Yapısalcı Kuram.....	24
Gelişimsel Kuram.....	24
İlgili Araştırmalar.....	24

BÖLÜM III

Yöntem.....	28
Araştırma Modeli.....	28
Örnekleme.....	28
Veri Toplama Araçları.....	30
Sosyo-Demografik Bilgi Formu	30
Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği (FTFÖ)	30

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği	30
Çok Boyutlu Öfke Ölçeği (ÇBÖÖ)	31
Barratt Dürtüsellik Ölçeği-11).....	31
Verilerin Analizi ve Yorumlanması	32
Çalışmanın Planı.....	33

BÖLÜM IV

Bulgular.....	34
---------------	----

BÖLÜM V

TARTIŞMA	47
----------------	----

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	50
Sonuç	50
Öneriler.....	51
Klinisyenlere Yönelik Öneriler.....	51
Araştırmacılara Yönelik Öneriler	52
Kaynakça.....	53
EKLER.....	59
Ek-1. Bilgilendirilmiş Onam Formu	59
Ek-2. Katılımcı Bilgilendirme Formu.....	60
Ek-3 Sosyo-Demografik Bilgi Formu.....	61
Ek-4.Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği.....	62
Ek-5. Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği.....	63
Ek-6. Çok Boyutlu Öfke Ölçeği.....	64
Ek-7. Barratt- Dürtüsellik Ölçeği.....	65
Ölçek İzinleri.....	66
Etik Kurul Onayı.....	70
İntihal Raporu.....	71
Özgeçmiş.....	72

Tablolar Listesi

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri.....	29
Tablo 2. Katılımcıların Ölçek Puanları İçin Normallik Testi.....	32
Tablo 3. Katılımcıların Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları.....	34
Tablo 4. Katılımcıların Yaşa Göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Karşılaştırma Sonuçları.....	34
Tablo 5. Katılımcıların Cinsiyete Göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Karşılaştırma Sonuçları.....	35
Tablo 6. Katılımcıların Eğitime Göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Karşılaştırma Sonuçları.....	36
Tablo 7. Katılımcıların Çalışmalarına Göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Karşılaştırma Sonuçları.....	36
Tablo 8. Katılımcıların Medeni Duruma Göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Karşılaştırma Sonuçları.....	37
Tablo 9. Katılımcıların Maç İzleme Sıklığına Göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Karşılaştırma Sonuçları.....	38
Tablo 10. Katılımcıların Takımıyla Alakalı Herhangi Bir Kavgaya Katılma Göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Karşılaştırma Sonuçları.....	39
Tablo 11. Katılımcıların Kombine Bileti Alma Durumuna Göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Karşılaştırma Sonuçları.....	40
Tablo 12. Katılımcıların Takım Üyeliğine Göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Karşılaştırma Sonuçları.....	41
Tablo 13. Katılımcıların Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği ve Barrat Dürtüsellik Ölçeği Puanları.....	42
Tablo 14. Katılımcıların Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği ve Barrat Dürtüsellik Ölçeği Puanları ile Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Arasındaki Korelasyonlar.....	43

Şekiller

Şekil 1. Katılımcıların Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği ve Barrat Dürtüsellik Ölçeği Puanlarının Futbol Taraftarı Fanatıklık Ölçeği Puanlarını Yordaması.....	45
--	----

Kısaltmalar

BDÖ: Barratt Dürtüsellik Ölçeği

BPSÖ: Buss- Perry Saldırganlık Ölçeği

ÇBÖÖ: Çok Boyutlu Öfke Ölçeği

FTFÖ: Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

BÖLÜM I

Giriş

Bu bölümde araştırmanın problemine, amacına, önemine, sınırlılıklarına ve ilgili tanımlara yer verilmiştir.

Problem Durumu

Spor; fiziksel etkinliklere dayalı vücudu geliştirmeye yönelik hem eğlenceli hem de yarışma amacı güden belirli kurallar çerçevesinde gerçekleştirilen fiili hareketlerdir. Sporun tarihsel gelişimi insan tarihiyle paralellik göstermektedir ve bu paralellik neticesinde spor insan yaşamının ayrılmaz bir parçası olup insan doğasında alışkanlık haline gelmiştir. Bugüne bakıldığında ise yediden yetmişe birçok insanın farklı spor dallarıyla ilgilendikleri bilinmektedir (Dever, 2010). İnsan vücudu için fiziksel yapının en temel etkinliği olan sporun zamanla değişen bilinç neticesinde önemi daha da artmıştır (Özcan, 2011).

Spor dallarından biri olan futbol ise Türk Dil Kurumunun futbol için kullandığı tanıma göre futbol; belirli kuralları olan ayak ve kafa kullanımı ile topu karşı takımın kalesine sokmak için uğraşılan iki takım halinde her grup 11 kişiden oluşmak şartıyla top ile oynanan bir oyundur (TDK, 2021). Futbolun ortaya çıkışı yerinin İngiltere olduğu kabul edilmektedir. Bunun nedeni ise spor dalı olan futbol oyununun belirlediği belirli kuralların İngiltere’de ortaya çıkmış olmasıdır (Aktükün, 2010). Futbol diğer spor dallarına nazaran fazlaca ilgi görüp uluslararası boyutta bir güç göstergesi durumuna gelmiştir. Bu yüzdendir ki futbol fanatik taraftar bakımından en ön sırada ipi göğüslemektedir. Bir spor dalı olan futbol dalı incelendiğinde içerisinde birçok terimi barındırdığını görürüz. Bunların başında seyirci, taraftar, fanatiklik ve holiganlık gelmektedir. Seyirci; spor dallarından birini direk yani yerinde izleyen veya dolaylı yollardan birisi olan internet veya medya yardımıyla izleyen kişilerdir. Taraftar; tuttuğu takımı destekleyen, takımdaki oyuncularını sevip onlara karşı sevgi besleyen, tuttuğu takıma sevgi duyup o takımdan ayrılmayan kişilerdir (Taşmektepligil vd., 2015). Fanatiklik; takımına aşırı derecede bağlı olan, galip gelmek için bütün yolları kendisine meşru gören, maçların sadece sonucuna odaklanan, futbolun sonucundan ve galip gelinmesinden başka hiçbir yanı ile ilgilenmeyen, tuttuğu takımın marşlarını ezbere bilen ve aldığı her malzemeyi takımına göre alan seyirci tipidir (Arıkan, 2007). Holigan ise takımına aşırı boyutta bağlı kalıp fanatiklik davranışını yüksek düzeyde gösteren, aynı zamanda yıkıcı ve

saldırganlık gibi davranışlar gösteren seyircilerdir (Tanyeri, 2019). Taraftarlık terimi bireylerin takımını sevip takımları için iyi dilekler ve olumlu duygular beslemesi iken, holigan ve fanatiklik terimleri ise daha çok şiddet, saldırganlık ve olumsuz duygu ve düşünceleri içeren kavramlarla ilgilidir (Koçer, 2012). Futbol beraberinde fanatiklik ve saldırganlık terimlerini de getirmiş, futbol ve saldırganlık davranışı neticesinde birçok üzücü durumlar ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda birçok insan yaşamını yitirmişken birçoğunda da yaralanmalar meydana gelmiştir. İnsanlar maddi ve manevi anlamda büyük zarara uğramışlardır. Fanatizm ve holiganizmle paralel olarak müsabakaların yapıldığı stadyum ve çevresinde yaşanabilecek kötü olaylar neticesinde insanların gönül rahatlığıyla bulundukları bir yer olmaktan çıkmıştır. Ayrıca stadın yanındaki konutlarda yaşamlarını süren kişiler için de gürültü, korku, hırsızlık ve yoğun kalabalık büyük bir sorun teşkil etmektedir (Ayan, 2006).

Saldırganlık her canlıda içgüdüsel olarak var olan dürtüler arasında yer almaktadır. Saldırganlık canlıların yaşamlarını devam ettirmek için gerekli olan hareketlerin kaynağı ve yöneltici gücü olarak ta tanımlanabilmektedir (Karataş, 2008). Bireylerde genel olarak bu saldırgan davranışlar kalıplaşmış olarak, kızgınlık, öfke duygularını dışa yansıtarak bireylerin jest ve mimiklerinden veya kullanılan cümlelerden çevreye, canlıya zarar veren şiddet yönelimlerini içerisinde barındıran büyük bir alanı kapsamaktadır. Saldırganlık davranışının daha çok engellenme durumlarında ortaya çıktığı görülmektedir (Köknel, 1996). Bireylerin engellenmesine neden olan kişi ya da olaylar bireylerin direncinin dışında ise engellenme davranışının neticesinde ortaya çıkan kızgınlık bireyin direncinin ve gücünün yettiği kişi veya nesnelerle yer değiştirmektedir. Saldırganlık kavramı herhangi bir canlıya karşı bilinçli şekilde fiziksel ve duygusal açıdan zarar veren düşünce ve hareketleri içermektedir (Eroğlu, 2015). Saldırganlık davranışı duygusal, güdüsel ve davranışsal olarak tanımlara ayrılmıştır. Duygusal olarak saldırganlık terimi, öfke duygusunun sebep olduğu bir davranış olarak tanımlanmıştır. Güdüsel olarak saldırganlık terimi, bireyin sergileyeceği tavrın niyetinin saldırgan boyutta olup olmadığıyla ilgilenmektedir (Balkaya, 2001). Bir davranışın saldırgan davranış olarak tanımlanabilmesi için o davranışın zarar verme maksadıyla yapılması gerekmektedir. Davranışsal olarak saldırganlık kavramında ise yapılan davranışın altında yatan niyet önem arz etmemektedir. Davranışsal tanıma göre bir canlının bir başka canlıya fiziksel ya da psikolojik olarak zarar veren bütün davranışsal saldırganlık

olarak tanımlanmaktadır (Karataş, 2008). Araştırmacılar saldırganlık kavramına iki farklı bakış açısı geliştirmişlerdir. Geliştirilen bakış açılarından birincisi saldırganlığın içgüdüsel bir davranış olması, ikinci ise öğrenilebilir bir davranış olması şeklindedir. İçgüdü ve biyolojik kuramlar saldırganlık davranışının canlı hayatına doğuştan olduğunu savunurken, öğrenme kuramı ise saldırganlığı ketleme, pekiştirme ve sosyal öğrenme kuramlarıyla açıklamaktadır (Eroğlu, 2015).

Literatürde öfke ve saldırganlık terimlerinin çoğunlukla birlikte kullanıldığı görülmektedir. Özmen’ in ifadesine göre öfke ve saldırganlık kavramlarının çoğunlukla birlikte kullanılması iki terimin birbirleriyle karıştırılmasına ve eşanlamlı kelimeler gibi düşünülmesine sebep olmuştur. Fakat psikoloji ve diğer sosyal bilimler bu iki kavramı birbirinde ayrı incelenip araştırılmasının önemli olduğunu vurgulamıştır (Özmen, 2006).

Psikolojik, duygusal, bilişsel, motor ve sözel faktörler içerisindeki etkileşimi farklı seviyelerde barındıran içsel bir durum olan öfke kavramı mutluluk, üzüntü, korku ve nefretten oluşan beş temel duygular içerisinde yer almaktadır (Cenkseven, 2003). Öfke genel olarak bireylerin karşılanmayan istekleri, beklenmeyen sonuçları ve giderilmeyen beklentileri sonucunda ortaya çıkan olağan ve evrensel olan duygusal bir reaksiyondur. Başka bir deyişle en çok zarar veren duygusal reaksiyon olarak da ifade edilebilmektedir (Soykan, 2003). Olumlu bir biçimde belirtildiğinde sağlıklı olan öfke duygusu, olumsuz bir biçimde ifade edildiğinde birey kendisine ve çevresindekilere zarar verebilmektedir. Öfke seviyeleri fazla olan bireylerin öfkeleri içsel çatışmalara ve problemlere sebep olmaktadır. Kişilerin yaşadığı bu öfke duygusu bazı bireylerde eğitimsel, mesleksi, fiziksel ve sosyal olarak sergileyecekleri performanslarına olumsuz şekilde etki edebilmektedir. Öfke duygusu istemsiz olarak saldırganlık davranışıyla kendisini göstermese de genellikle öfke duygusu saldırganlık davranışının başlamasına sebep olmaktadır. Literatüre göre öfke ve saldırganlık arasında bir ilişki olduğu görülmektedir (Cenkseven, 2003). Öfke kişilerde öfke içe vurumu, öfke dışa vurumu ve öfke kontrolü olarak her bireyde farklı şekilde var olmaktadır. Öfke dışa vurumu, bireylerin öfkelenedikleri zaman bu öfke duygusunu sözlü ya da davranışsal olarak çevresine yansıtmasıdır. Aynı zamanda öfke dışa vurumu bireylerin öfkesinin sebep olduğu stres ile baş etmek için kullandıkları uyumsuz reaksiyondur (Tatlılıoğlu & Karaca, 2013).

Dürtüsellik kavramı negatif durumlara karşı kişilerin benlik dürtülerinin denetimlerini sağlayamamaları olabilecek sonuçlara aldırış etmeyerek davranışları

olarak tanımlanmıştır. İç ve dış uyaranlara karşı plansız ve refleks (aniden) tepki gösterme, uyumsuz davranışlar gösterme meyilliliği dürtüsel davranışı destekleyerek göstermektedir. Dürtüsellik bireylerin hayatlarına tesir eden uyum sağlamaya yönelik kişilik şeklidir. Eysenck dürtüsellik kavramı için elverişsiz plan yapmak, belleği çabuk toparlayamamak ile ilişkisi olduğunu dile getirmiş ve dürtüsellik kavramının üç alt boyutta gözlemlenmesi gerektiğini söylemiştir. Bu üç alt boyut nörotisizm, dışadönüklük ve psikotizmdir (Özdemir vd., 2012). Dürtüsellik daha çok kendisini eylemlerde, kararlarda ve seçimlerde göstermektedir. Türk bir psikiyatrist olan Mashar Osman dürtüsellik irade bozukluğu şeklinde tanımlamıştır. DSM-5' e göre dürtüsellik bir davranışın beraberinde getireceği negatif sonuçları göz önünde bulundurmadan plansız davranma, plan yapma durumunda bu plana uymakta zorluk çekme ve bireyin kendisine ve çevresine zarar verebilmesi şeklinde ifade edilmektedir. Dürtüsellik kişinin duygu ve davranışlarını kontrol etmekte çektiği güçlük olarak yorumlanmıştır (Yazıcı & Yazıcı 2010). Takım tutan bireylerin fanatiklik seviyelerinin saldırganlık davranışı öfke duygusu ve dürtüsellik ile arasındaki ilişkinin varlığı ve bu ilişkinin özelliklerinin ortaya konulması literatüre katkı sağlayacaktır. Bundan dolayı bu araştırmanın problem cümlesi takım tutan bireylerin fanatiklik düzeylerinin saldırganlık davranışı, öfke duygusu ve dürtüsellik ile arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? şeklinde oluşturulmuştur.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada 18 yaşını tamamlamış takım tutan bireylerin futbol sporuna karşı besledikleri fanatik duyguların saldırganlık davranışı, öfke duygusu ve dürtüsellik ile arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının saptanması amaçlanmaktadır.

Alt Amaçlar

Araştırmanın amacına uygun olarak futbol fanatikliğı kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

1. Futbol fanatikliğı sosyo-demografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. Futbol fanatikliğinin saldırganlık davranışı, öfke duygusu ve dürtüsellik ile arasında herhangi bir ilişki bulunmakta mıdır?
3. Katılımcıların futbol fanatikliğı saldırganlık, öfke ve dürtüsellik durumlarını yordamakta mıdır?

Araştırmanın Önemi

Bu çalışma futbol sporuna karşı oluşan fanatikliğin saldırganlık davranışı, öfke duygusu ve dürtüsellik arasındaki ilişkiyi anlamak ve bu kapsamda gereken önlemlerin belirlenmesi açısından önemlidir.

İnsanlar bir zevk ve eğlence olarak takip ettikleri spor dalı olan futbola karşı yavaş yavaş bağımlılık kazanıp seyircilik sıfatından fanatizme geçerler. Fanatizme geçmeleri sonucu insanlar iddia, rekabet, heyecan, sevinç, hüznün ve coşku gibi duygularını yoğun olarak yaşarlar. Bunun neticesinde futbolu bir yaşam tarzı olarak görüp fazla bağımlılık duyan kişilerde futbol bir rekabet unsuru olarak göze çarpmaktadır (Kuru ve Var, 2009). Bu kişilerin takımlarının müsabakalarında maçın kötü gitmesi veya istedikleri sonucu alamamasıyla aşırı boyutlarda tepki gösterip saldırganlık davranışı ve öfke duygusu göstermeye meyilli durumda olmaktadır. Yaşanılan kötü olaylar sebebiyle Türkiye’de ve dünyada fanatizm ve holiganizm sonucu ortaya çıkan öfke, saldırganlık ve şiddet davranışını engellemek adına yetkili kişi ve kuruluşları bu konu ile ilgili önlemler almaya ve durumun nedenlerini ve sonuçlarını incelemek adına araştırmalar yapmaya yönlendirmiştir (Halis vd., 2005). Yapılan akademik çalışmalar futbol müsabakalarında oluşan fanatizm ve holiganizmin yarattığı öfke, şiddet ve saldırganlık davranışının sebeplerini, nasıl engellenmesi gerektiğini ve iletişim araçlarında olan medyanın bu tür şiddet ve saldırganlık davranışına etkisi vb. gibi durumlarda tesirinin olup olmadığını anlamak için “Futbol Müsabakalarında Terörün Nedenleri ve Önleme Yolları” adı altında yarışma organizasyonu yapılmıştır. Bu sayede öfke, şiddet ve saldırganlık davranışı sergileyen insanların kimlikleri ve şiddet, saldırganlık, öfke göstermelerinin altında yatan sebepler anlaşılmaya çalışılmıştır. Yapılan bu tür çalışmalar öfke, şiddet ve saldırganlık davranışını önleme yollarında bize yol gösterici konumdadır (Koçer, 2012).

Araştırmanın Sınırlılıkları

18 yaşını tamamlamış Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği’nin özelliklerini karşılayan bireylerle sınırlıdır.

Türkiye ve KKTC’de ikamet eden katılımcılar ile sınırlıdır.

Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği, Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği ve Barratt Dürtüsellik Ölçeği olan veri toplama araçlarıyla sınırlıdır.

Tanımlar

Araştırmada kullanılan kavramlara ilişkin tanımlar aşağıda gösterilmiştir.

Dürtüsellik: İstenilmeyen neticelere ve uygunsuz olaylara sebebiyet veren beklenmedik bir zamanda oluşan ve tehlikeli olan yaygın hareketler olarak tanımlanmaktadır (Özdemir vd., 2012).

Fanatiklik: Takımına aşırı derecede bağlı olan, galip gelmek için bütün yolları kendisine meşru gören, maçların sadece sonucuna odaklanan, futbolun sonucundan ve galip gelinmesinden başka hiçbir yanı ile ilgilenmeyen, tuttuğu takımın marşlarını ezbere bilen ve aldığı her malzemeyi takımına göre alan seyirci tipidir (Arıkan, 2007).

Öfke: İnsanlarda doğuştan gelen ve insanların hayatlarının devamlılığı için gerekli olan öfke, beklenmedik sonuçlar, karşılanmayan talep ve beklentilere tepki olarak gösterilen bir duygu türüdür (Soykan, 2003).

Saldırganlık: Galip gelmek, başkalarına hükmetmek ve etkili olmak amacıyla beraber karşı tarafı etkisiz hale getirmek yıpratmak, yaralamak için düşmanca yapılan hareketlerdir (Ayan, 2006).

BÖLÜM II

Kavramsal Temeller ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırma ile ilgili kavramsal açıklamalara, tanımlara ve literatürde araştırma ile ilgili daha önceden yapılmış olan araştırmalara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Futbolun Tanımı ve Tarihi

Futbol tüm dünyada en yaygın olan bir spor dalıdır. Futbol İngilizce kelime olan “football”; foot: “ayak” ve ball “top” kelimelerinden oluşup ülkemizde ve dilimizde “ayak topu” ya da “futbol” olarak kendisini göstermiştir (Arıkan, 2007). Futbol 11 kişilik iki farklı takımın birbirine karşı oynadıkları belirli kurallara sahip top ile oynanan bir oyundur (Reyhan, 2017). Futbol oyununun ilk olarak nerede ve ne zaman oynandığına ilişkin net bir bilgi bulunmamaktadır. Futbol oyununun kuralları ilk olarak 1863 yılında Londra Futbol Birliği tarafınca ortaya konulmuştur. 1872 yılında La Havre’de ilk futbol kulübü kurulmuştur. 21 Mayıs 1904 yılında Paris’te Fransa, Belçika, Hollanda, İsveç, İsviçre, Danimarka ve İspanya Futbol Federasyonlarının katılımı ile Uluslararası Futbol Federasyonu Birliği (FIFA) kurulmuş ve diğer Avrupa ülkelerinin katılımıyla daha sonraki tarihlerde genişlemiştir (Benzer, 2010).

Futbolda Taraftar

Futbol oyunu ortaya çıkmasından itibaren büyük izleyici kitlesine sahip olmuştur. İlk olarak kalabalık gruplar halinde oynanılan futbol oyunu modern biçimiyle belirli kuralları olan, yirmi iki oyuncu ile birlikte oynanan ve binlerce izleyicisi olan oyun şeklini almıştır. Futbolun modernleşmesiyle seyirci kitlesinin oluşması arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır (Reyhan, 2017). Kapitalist mantığın futbol oyununa yansmasıyla futbolun ekonomi açısından tesiri git gide artmıştır. Artan ekonomi doğrultusunda üreticiler ve tüketiciler belirlenmiştir. Üreticiler medya, sponsorlar, şirketler, sporcular vb. iken, tüketicileri ise tribünde yer alan seyircilerdir (Taştan, 2009).

Spor alanlarında birçok izleyici tuttıkları takımlarına karşı inançla bağlanmışlardır. Tuttıkları takımların maçlarını izleyebilmek için saatlerce bilet kuyruklarında bekleyen taraftarlar, rakip takımın mağlubiyeti, kendi takımlarının kazanmasını beklerler. Taraftarların spor takımına olan inanç, bağlılık ve sadakat

duyguları bireylerin yaşamlarında ciddi bir psikolojik öneme sahip olduğunu göstermektedir (Reyhan, 2017). Herhangi bir takıma taraftar olarak bağlanmak önemli iki fonksiyonun gerçekleşmesini sağlamaktadır. Birincisi; saygınlık ve gurur kaynağı oluşturan bir toplulukla beraber olmak, ikincisi ise; başarısızlık duygusundan ve günlük yaşamın oluşturduğu rutinden kaçmak (Şahin, 2003).

Taraftar Tipleri

Futbolda bir takımı desteklemek ya da taraftarlık din, ırk, etnik köken, milli temellere veya çevre ve bölgesel kaynaklara dayanmaktadır (Reyhan, 2017). Seyirciler tuttıkları takımın diğer taraftarlarıyla bir araya gelerek kazandıkları taktirde sevinerek, yenildiklerinde ise sinirlenerek reaksiyon göstermektedirler. Gösterdikleri tepki ve davranışlardan ötürü izleyiciler içerisinde mekancılar, deplasmanlılar, uğruna inananlar, takımla şahlananlar, bilmişler, fanatikler, holiganlar, taraftarlar, seyirciler ve sabırsızlar olarak izleyici tipleri mevcuttur. Futbol müsabakalarında her izleyici sergiledikleri özelliklere göre bu gruplarda yer almaktadırlar (Arslan, 2013).

Seyirciler

Futbol ekonomisinde tüketiciler içerisinde yer alan gruplardan birisi olan seyirciler spordan bağımsız düşünülmemeyip futbol için önemli bir yere sahiptirler (Reyhan, 2017). Seyirciler spor dallarından birini direkt yani yerinde izleyen veya dolaylı yollardan birisi olan internet veya medya yardımıyla izleyen kişilerdir (Taşmektepligil vd., 2015). Seyirciler; seyrettiği olayların temeline veya neticesine tarafsız bir biçimde bakılmaktadır. Sanayi devrimiyle beraber ortaya çıkan modern dönemde futbol müsabakaları sırasında tribünde yer alan kişiler seyirci olarak adlandırılmaktadır. Futbolda kapitalist üretim düzeni oluşuncaya kadar tribündeki seyircilerin taraf tutma mantığı henüz oluşmamıştır (Taştan, 2009).

Taraftarlar

Taraftarlar bir fikri ve düşüncüyü benimseyen veya birini destekleyip desteklediği kişinin veya durumun yanında yer alan kişilerdir. Taraftarlar sporun çeşidine ve sporun özelliklerine göre bazen izleyici, bazen müşteri, bazen de karşılaşmada maça tesir edebilme gücüne sahip bireyler konumundadırlar (Çetin, 2015). Taraftarlık kentleşme sonucunda modern ve geleneksel arasında kalan kişiye ait olma duygusunu kazandırma görevi görmektedir. Bireyler yaşadıkları zorlu iş dünyasında ve şehirleşmenin ortaya çıkardığı sorunlarla karşılaştıklarında futbol

karşılaştırmalarının yapıldığı statların atmosferi ile bireyler daha önce karşılaşmadıkları insanlarla bir araya gelerek konuşabilmektedirler (Gökulu, 2008).

Herhangi bir takımın taraftarı olmak, tutulan takımın kazancı için gerekli olan yardımı sağlama, tutulan takımın durumundan mutlu olma ve taraftarların tuttıkları takım ile ilişkisine bağlıdır. Takım ile arasındaki bağ güçlenen bireyler seyircilik sıfatından taraftarlık sıfatına doğru ilerlemektedirler. Tribünde yapılan gösterilerde biriken gelirlerin çoğunluğu taraftarlar gruplarından elde edilmesine karşın, taraftarların tuttıkları takımdan herhangi bir maddi beklentisi olmayıp tüketici pozisyonundadırlar. Taraftarların tüketiminde genel olarak müsabaka biletleri, takım formaları vb. ürünler yer almaktadır. Taraftarlar ile ilgili yapılan araştırmalar iki çeşit taraftar sınıfı olduğunu açıklamıştır. Bunlar tüketici taraftar ve aktivist taraftar şeklindedir (Reyhan, 2017).

Tüketici Taraftar: bu taraftar grupları herhangi bir saldırganlık girişinde bulunması beklenmeyen, futbol sporunun güzelliğini anlamış, sahada yer alan futbolcuların sevinç ve üzüntülerini eşlik eden, müsabakaları düzenli olarak stadyumlarda izleyen bilinç düzeyindeki kişilerdir (Abalasei, 2012).

Aktivist Taraftar: bu taraftar grupları kendilerini tuttıkları takım ile bir bütün olarak görmektedirler. Müsabaka için bilet parası verdiğini söyleyen taraftar verdiği paranın karşılığında takımının kazanması gerektiğini söyleyerek diretmektedir. Bu taraftarlar oynanan bütün maçlarda tuttıkları takımın kazanmasını beklemektedir. Aktivist taraftarları taraftarı oldukları takım için her şeyi yapabilecek potansiyeldeki kişilerdir (Reyhan, 2017).

Fanatikler

Fanatiklik terimi daha çok sporla birlikte kullanılan ve genel olarak futbol sporu ile bütünleşmiş bir terimdir. Sporla birlikte gelişen kazanma hırısı; düşmanlık, nefret ve intikam alma duygularıyla bütünleşmektedir. Taraftar şekli olarak fanatizm; sevgi ve nefret duygularının orantısız bir şekilde kullanılmasıdır (Reyhan, 2017).

Fanatikler kendilerini tuttıkları takım ile ilgili olarak betimlemektedirler.

Duygularını orantısız şekilde yaşamanın yanında, benimsediği bu kimliğini devamlı çevresinde gösterir ve aile, arkadaş ve eş ortamında bu özellikleriyle onay görmektedir (Or, 2009). Fanatiklik kavramı bir durumu düşünmeden, yanlışlarıyla ve doğrularıyla kabullenmek ve bağınazlık anlamlarına sahiptir. Futbol olarak fanatiklik tuttıkları takımların maçları kazanması için gerekli olan her yolu kabul eden, spor ile sonuç dışında herhangi bir durumyla ilgilenmeyen, tuttıkları takımların marşlarına

ve renklerine fazlaca önem gösteren seyirci kitlesidir (Arıkan, 2007). Fanatiklerin futbola karşı ilgileri aşırı boyutlara ulaşabilmektedir. Müsabakaların sonuçlarına etki edebileceklerine inanırlar ve maçı izlemek yerine maç ile bütünleşmektedirler. Aynı zamanda fanatik bireyler yaşamlarına futbol etrafında çerçevelendirmektedirler (Reyhan, 2017). Fanatik bireyler taraftarı oldukları takım kazanamasa da takımlarına destek vermekten vazgeçmemektedirler. Bazı zamanlarda tuttıkları takımlara karşı ilgileri üst seviyeye çıkabilmektedir. Tutulan takımın kazanması veya kaybetmesi durumlarında coşku ve üzüntülerin yükselmesiyle fanatikklik belli olmaya başlamaktadır (Ayan, 2006).

Fanatikklik spor alanında bazen olumlu bazen ise olumsuz fikirlere ortam yaratabilmektedir. Yani fanatikklik bir yönüyle toplum tarafından kabul edilir şekilde taraftarı olduğu takıma şartsız bağlanmayı ifade ederken diğer yönüyle şiddet ve saldırganlığı barındıran davranışları toplamsal olarak kabul görmeyecek bir şekilde ifade edilmektedir (Taştan, 2009). Fanatikkliğe içerisinde yer alan severken öldürmek deyimi sadece futbol alanında ve bir yerleşim yeriyle kısıtlı değildir. Bu durum dünyanın her yerinde ortak bir sorun olarak kendisini göstermektedir. Fanatikklik saldırganlık, öfke, şiddet yoğun coşku, illegallik, protesto, hüsrân, mağduriyeti reddetme gibi güdülenmeleri barındırmaktadır (Reyhan, 2017).

Futbol Taraftarlarında Şiddet ve Saldırganlık

Spor birimlerinde birçok olumsuz durumların varlığını gösterdiği bilinmektedir. Yaşanılan bu kötü olaylara gol atılması, müsabaka bitiminde yaşanılan gerginlikler, yapılan negatif tezahürat, dinsel görüş ayrılıkları, ülkelerin karşılıklı çekişmelerin sebep olduğu bilinmektedir (Reyhan, 2017). Taraftar bakımından şiddet ve saldırganlık unsurlarına bakıldığında fanatizmin spor camiasına beraberinde getirdiği birçok şiddet ve saldırganlık durumları kendisini göstermektedir. Fanatizm ve holiganizm bugünkü haliyle İngiliz hastalığı olarak adlandırılmaktadır. Yaşanılan bu olaylardan sebebiyle futbol karşılaşmalarında farklı birçok olumsuzluklarla karşılaşmakta, tribünlerde yaralanma, ölüm ya da psikolojisi bozuk bireylerle rastlanılmaktadır (Özsoy, 2013). Futbol taraftarlarının fanatizme varan şiddet, öfke ve saldırgan tavırlar sergilemelerine sebep olan duyguları çok eski tarihlere kadar gitmektedir. Bu durumun ilk örneği 532 yılında İstanbul'da ortaya çıkmıştır (Koçer, 2012). O tarihte futbol alanında bulunan takım taraftarları önce küçük olaylar ve sözlü sataşmalarla başlayıp sonrasında İstanbul şehrini harap ederek öfke, şiddet ve

saldırganlık davranışı sergilemişlerdir (Halis vd., 2005). Fanatizmi futbolda inceleyecek olursak eğer “İngiliz illeti” olarak bilinen taraftarın holiganizm ve fanatizme varan tutum ve davranışları 1314 yılına kadar uzanmaktadır. Futbolun köy ve kasabalarda dahil olmak üzere büyük ilgi görmesi ve bunun sonucu olarak büyük bir rekabet ortamı yaratmasını beraberinde getirmiştir. Rekabet ortamı fanatik tutum ve holiganizmi de beraberinde getirmesinde şiddet ve saldırganlık davranışlarının rolü oldukça büyüktür. Bunun sonucu olarak Kral II. Edward’ın yayınladığı fermanla birlikte 1314 tarihinde İngiltere’de futbol yasaklanmıştır (Koçer, 2012). Kral halkın böylesine zaman kaybına sebep olan boş işlerle uğraşarak hayati önem taşıyan faaliyetlerini aksattığını ve o döneme ait askeri faaliyetlere olan ilginin yavaş yavaş aksaması, zamanla ilgisini yitirmeye başlaması, rekabet ortamının verdiği gerilimle sık sık kavgaların yaşanması, insanların bundan dolayı zarar görmesini sebep göstererek topun el ve ayakla oynanmasını yasaklamış, şehirde futbolla ilgili faaliyet gösterenleri hapisle cezalandırılmasını bu fermanla bildirmiştir (Boniface, 2007). Bu olaylar futbol oyununa getirilen ilk yasak çerçevesini tanımlaması bakımından tarihi bir yere sahiptir. Futbol sporunda fanatiklik ve holiganlık davranışına bağlı olarak oluşan öfke, şiddet ve saldırganlık davranışı kendisini en çok 1960’lı yılların başında göstermiştir. Futbol 1970 ve 1980 yıllarında İngiltere’nin en önemli problemi olmuştur (Sert, 2000). Fanatiklik ve holiganlık davranışının altında yatan öfke, şiddet ve saldırganlık davranışı 1980’li yıllarda birçok ülkeye yayılmış ve birçok ülkeyi etkisi altına almıştı (Koçer, 2012).

Futbol Taraftarlarında Öfke ve Saldırganlığa Etki Eden Nedenler

Kişisel ve sosyal açıdan yaralama, zedeleme, korkutma, cezalandırma, eziyet etme vb. gibi farklı boyutlarda kendisini gösteren şiddet, saldırganlık ve öfke durumları spor alanlarında oldukça karşılaşılan bir durumdur. Futbol statlarında karşılaşılan bu şiddet saldırganlık ve öfke olayları bütün dünya da oluşan güvenlik problemlerinin arasında yer almaktadır (Reyhan, 2017). Yaşanılan bu şiddet, saldırganlık ve öfke durumları için çeşitli ceza ve kanunlar getirilse de futbol statlarında yaşanan bu taşkınlık durumları giderek artmaktadır. Taraftarların başlattığı bu şiddet ve saldırganlık durumu evrensel bir problem olarak kendisini göstermektedir (İlhan, 2014). Futbol taraftarlarında evrensel boyutta şiddet ve saldırganlığı tetikleyen ve futbol seyircilerini şiddet ve saldırganlığa iten faktörler farklılık göstermektedir. Futbol taraftarlarını şiddet ve saldırganlığa iten faktörlerin

başında genel olarak futbolun oynandığı ülkelerin futbola karşı yüklediği anlamlar gelmektedir (Kuru & Var, 2009). Yaşanılan bu şiddet ve saldırganlık olaylarında futbolun bir oyundan çıkıp ticaret halini almasının etkisi büyüktür. Futbol da yaşanılan kazanma hırsı bireyleri ahlaki değerlerden ve insanı değerlerden yoksun kılmaktadır. Bunun neticesinde şiddet, öfke ve saldırganlık gibi olaylar ortaya çıkmaktadır (Reyhan, 2017). Taraftarlarda oluşan bu şiddet ve saldırganlığa yönelim genellikle sevinç ya da hüznün, başarı ya da başarısızlık gibi durumların artmasıyla oluşmaktadır (Ayan, 2006). Futboldaki bireylerin kazanma ve kaybetme hırsıyla geliştirilmeleri futbol sporunda kazanmanın her şey olduğu ve kazanmak için her yolun makul olduğu fikri mevcuttur. Bireylerde oluşan bu düşünce yapısı şiddet, saldırganlık ve fair-play durumunun önemi açısından eğitimde eksiklik, yeterli sağduyunun oluşturulamaması, kazanma için her çeşit adımların (şiddet, saldırganlık vb.) ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Kuru & Var, 2009).

Dünyada ve Türkiye’de Taraftar Şiddet ve Saldırganlığına Örnek Olaylar

Dünya çapında farklı müsabakalarda tribünlerde oluşan taşkınlık ve saldırganlık gibi durumların ortaya çıkması binlerce insanların yaralanmasına ve ölümüne sebebiyet vermiştir. Dünyada fanatiklik ve holiganizm hareketlerinin kendisini gösterdiği ilk müsabaka 1908 senesinde Macaristan’da Manchester United oyuncularına yapılan saldırı girişimidir (Özsoy, 2013).

2007 yılında İtalya’da gerçekleşen bir müsabaka sırasında Lazio takımının taraftarlarından biri olan Gabriele Sandri ile polis olan Filipo Raciti ortaya çıkan karışıklıkta hayatlarını kaybetmişlerdir (Reyhan, 2017). 24 Mayıs 1964 yılında Lima (Peru) şehrinde Tokyo Olimpiyatları eleme grup müsabakasında yer alan Peru-Arjantin karşılaşmasında atılan bir golü hakem iptal edince statta münakaşada 320 kişi hayatını kaybetmiştir .17 Kasım 1984 yılında Cali (Kolombiya)’nin Pascal Guerrero Stadı’nda Cali-Amerika müsabakası sonucunda 24 kişi çıkan arbedede yaşamını yitirmiştir. 1985 yılında Belçika’nın Heysel stadında meydana gelen Liverpool-Juventus müsabakasında yaşanılan olumsuz olaylar neticesinde 39 kişi ölmüştür (Koçer, 2012).

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de taraftar şiddet ve saldırganlığın yaşandığı müsabakalarda bir çok insan yaralanmış ve yaşamlarını yitirmiştir. 1967 yılında 2. Lig müsabakası olan Kayseri-Sivas maçı 34 kişinin yaşamını yitirmesine sebep olmuştur (Özsoy, 2013). Yaşanılan bu müsabaka 17 Eylül 1967 yılında yaşanmıştır.

Elde edilen bilgilere göre şiddet ve saldırganlık olayları gerçekleşmeden önce Kayseri'ye gelen Sivasspor taraftarları maç günü restoranlarda hesap ödemeyip restoranlara ağır hasarlar vererek maç öncesinde tansiyonun yükselmesine sebebiyet vermişlerdir. Müsabaka 21.000 taraftar katılım sağlamış maçın 20. dakikasında Kayserispor'un attığı gol ile futbolcular arasında bir münakaşa yaşanmış bu durum sonrasında taraftarlar arasında taş atılması ve Kayserispor taraftarlarının sivasspor taraftarlarının üzerine yürümesi tansiyon daha fazla yükselmiştir. Yaşanılan bu durumun sebep olduğu telaşla Sivasspor taraftarları çıkıştaki demir kapılara yönelmiş, kapıların açılmaması durumunda Sivasspor taraftarlarından 40 kişi yaşanan arbedede havasızlık ve sıkışıklıktan dolayı yaşamını yitirmiş ve sopa, taş ve kesici cisimlerin kullanılmasıyla 300'den fazla kişi de yaralanmıştır (Reyhan, 2017). Statın dışına çıkan Sivasspor taraftarları Kayseri'deki birçok araca zarar vermiş ve yakmışlardır. Kayserispor taraftarları da Sivasspor taraftarlarının araçlarına zarar vermesiyle olaylar şiddetlenmiş ve birçok işyeri ağır hasar almıştır. Yaşanılan bu olaylar sebebiyle müsabaka sonrasında iki takımda 17 maç saha kapama cezası almış Kayseri valisi ve emniyet müdürü görevinden alınmıştır. 25 Haziran 1969 yılında Kırıkkalespor-Tarsus müsabakası sırasında 4 ölü ve 100'den fazla yaralının olmasına sebebiyet vermiştir (Koçer, 2012). 1993 yılının Ekim ayında Kocaeli'nde gerçekleşen Kocaelispor- Ankaragücü müsabakasında taraftarlar arasında yaşanan yer polemiği neticesinde taraftarlardan birinin silahla yaşamına son verilmiştir (Reyhan, 2017). 2000 yılının Nisan ayında İstanbul'da gerçekleşen Galatasaray-Leeds maçı öncesinde yaşanan arbedede Leeds taraftarlarından iki kişi Taksim'de hayatını kaybetmiştir. 2004 yılının Kasım ayında İstanbul'da statta yer alan bir Beşiktaş taraftarı bıçaklanmıştır. 2012 yılının Nisan ayında Şükrü Saraçoğlu Stadyumunda yapılan Türkiye Spor Toto Süper Ligi Süper Ligi Finalinde Fenerbahçe- Galatasaray müsabakasında statta bulunan taraftarlar tribündeki koltukları kırmış ve sahaya inmişlerdir. Bu durum karşısında şampiyon olan Galatasaray'a kupa stattaki taraftarlar gönderildikten sonra verilmiştir (Özsoy, 2013).

Saldırganlık Kavramı

Saldırganlık terimi birçok farklı şekilde tanımlanabilmektedir (Tutkun vd., 2010). Saldırganlık bireylerin kendi düşünce ve davranışlarını zor kullanma yoluyla karşı tarafa kabul ettirmeye gayret etmek anlamında kullanılmaktadır (Budak, 2017). Saldırganlık terimi psikolojik ve bedensel olarak başkalarını incitip onlara zarar

veren, onları kötü etkileyen ve öfke barındıran davranışlar bütünü olarak tanımlanmaktadır (Yıldız, 2004).

Kişinin saldırgan davranışlar sergilemesinin arkasında yatan sebeplerin psikolojik, biyolojik, çevresel ve sosyal durumlar etkilidir. Yapılan ilk araştırmalarda araştırmacılar saldırgan davranışların doğuştan olduğunu ve farklı niteliklerden meydana geldiğini söylerken, yeni yapılan araştırmalarda saldırganlığa öğrenmenin de tesir ettiğini vurgulamışlardır (Polat & Sönmezoğlu, 2016).

Saldırganlığın Kuramları

Saldırganlığın 4 kuramı mevcuttur. Bunlar; içgüdü kuramı, biyolojik kuram, engelleme saldırganlık kuramı, sosyal öğrenme kuramıdır (Adıgüzel, 2012).

İçgüdü Kuramı

Sigmund Freud ve Konrad Lorenz içgüdü kuramındaki önder kişilerdir. 1920 yılında Freud'un yazdığı *Beyond ThePleasurePrinciple* (Haz tikesinin ötesinde) isimli araştırmasında saldırganlıkla ilişkili fikirlerini ikili içgüdü kuramı bağlamında anlatmaktadır (Freud, 1920; Reyhan, 2017). Freud insanların yaptıkları davranışları *Tribe* adını verdiği içgüdü ve dürtüler olarak açıklanan şiddetli iç güçler tarafınca güdülendiğini söylemiştir. Freud'a göre bireyler libido ve thanatos adında iki temel içgüdü ile doğarlar. Libido yaşam veya cinsellik içgüdüsü, thanatos ise ölüm veya saldırganlık içgüdüsü olarak tanımlanmaktadır (Burger, 2016). Bireylerde oluşan ölüm içgüdüsünün ortaya çıkardığı yıkıcı enerjinin eksilmesi bireyin saldırgan davranışlarıyla olanaklı olmakta ve bu durum aynı cinsel enerjinin eksilmesinin cinsel etkinlik ile olanaklı olmasını andırmaktadır. Yaşanılan bu duruma Freud 'katarsis' adını vermiştir (Freud, 1920; Reyhan, 2017). Ölüm içgüdüsünün fazla hissedildiği durumlarda meydana gelen netice bireyin kendisini cezalandırması ya da öldürmesidir. Kişilerin çoğunda yaşam içgüdüsü daha ağır geldiğinden dolayı kişiler içinde bulunan ölüm içgüdüsünü baskılayarak ölüm içgüdüsünün meydana getireceği tahrip edici etkisini engellemektedir. Kişilerin içinde bulunan ölüm içgüdüsünün bireylerin özüne değil de çevresine yönelmesi kişilerde kendisini gösteren saldırganlık davranışlarının nedeni olarak görülmektedir (Algur, 2019).

Lorenz'de Freud'a benzer şekilde insanların saldırgan davranışlarının kökeninde saldırganlık içgüsünün var olduğunu belirterek saldırganlık teorisini birçok hayvanı kendi yaşam alanında inceleyerek açıklamıştır. Lorenz ve Freud

arasında önemli fikir değişiklikleri mevcuttur. Bunlardan biri Lorenz in Freud'a göre saldırgan davranışların çevresel uyarıcılar aracılığıyla ortaya çıktığını söylemektedir (Adıgüzel, 2012). Freud saldırgan davranışların hedefinin sadece yıkıcı olmasını kabul ederken, Lorenz bu şekildeki davranışların soyun sürdürülebilmesi ve çevreye adaptasyonunun oluşması için önemli faaliyetlerin mevcut olduğunu söylemektedir (Dizman, 2003). Lorenz'in ve bu kuram üzerinde inceleme yapan diğer araştırmacıların hayvanlar üzerine yapılan araştırmaların insanlara genellenmesi ve insana özgü olan öğrenme ve deneyim davranışlarını dikkate almamış olmaları içgüdü kuramına yapılan en büyük eleştiri konumundadır (Karabıyık, 2003).

Biyolojik Kuram

Biyolojik kuram saldırganlık davranışında hormonların tesiri olup olmadığını, saldırganlıkla alakalı beyinde herhangi bir alanın olup olmadığını ve saldırganlık davranışına kromozomların ne biçimde tesir edip etmediği gibi konuları incelemektedir (Reyhan, 2017). Biyolojik kurama göre kişilerin sergiledikleri saldırgan davranışların sebepleri arasında içgüdülerle birlikte birtakım biyolojik faktörlerde tesir etmektedir (Polat & Sönmezoğlu, 2016). Bu kuram saldırganlığın nedenlerini; merkezi sinir sistemi esas alınarak, endokrin sisteminin faaliyetlerinde meydana gelen gecikmelerden dolayı oluştuğunu savunmaktadır. Yapılan araştırmalarda canlılarda mevcut olan hipotalamusun saldırgan davranışın hakimiyetinde ve meydana gelmesinde önemli bir bölge olduğu açıklanmıştır (Algur, 2019).

Amigdaların beynin saldırganlıktan sorumlu önemli bir parçası olduğu söylenilmiştir. Limbik sistemde yer alan amigdalar duyguların denetiminden sorumlu beyin alanları olarak tanımlanmaktadır. Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda saldırganlık sergileyen hayvanların amigdaları alınmasıyla sakinlik durumu görülmüştür. Bu alanda kendisini gösteren tümöral kütlelerin şiddetli derece de saldırganlığa sebebiyet verdiği görülmüştür (Efilti, 2006).

Biyolojik kuram için yapılan başka bir açıklama biri insan vücudunda mevcut olan genlerdeki farklı birleşmelerin saldırganlığa sebebiyet verdiği şeklindedir. Tüm insanların hücrelerinde yer alan 23 çift kromozomdan yalnız bir tanesi cinsiyeti belirlememektedir. Bu kromozomlar XX şeklindeyse cinsiyet dişi, XY şeklindeyse cinsiyet erkektir. Fakat kimi erkeklerde mevcut olan kromozom XYY olarak görülmektedir. Bazı araştırmacılar fazla olarak mevcut olan Y kromozomunun

saldırganlık düzeyinde artışa sebep olduğunu söylemektedir. Yapılan bazı araştırmalarda anormal olan XYY kromozomunun ağır suça karışan erkek bireylerde çok fazla rastlanıldığı görülmüştür (Adıgüzel, 2012).

Yapılan çalışma ve gözlemlerde kadınlara göre erkek bireylerin daha çok futbol müsabakaları gibi spor faaliyetlerinde sergiledikleri saldırgan davranışların esasından erkeklikleriyle övünmeleri, güç ve kuvvetlerini göstermek için tuttıkları takımları, yaşadıkları şehirleri ve ülkelerini savunduklarını düşünerek bu durumu biyolojik olarak tanımlamak belli bir seviyeye kadar gelişimsel ilerlemenin devamlılığı olarak genlere aşıl原因an davranışlar olarak söylenilebilir (Reyhan, 2017).

Engelleme- Saldırganlık Kuramı

Saldırganlık davranışı engelleme ve saldırganlık kuramına göre bir engel durumu neticesinde kendisini göstermektedir. Engellenme durumu bireyin amacına göre, ulaşmak istediği şeyi gerçekleştirememesi olarak tanımlanmaktadır. Engelleme- saldırganlık kuramına göre saldırganlık bir dürtünün doyurulmasının engellenmesi neticesinde ortaya çıkabilmektedir (Algur, 2019). Belirli bir hedefi gerçekleştirmek için yapılan hareketin engellenmesi neticesinde meydana gelen öfke duygusu, saldırgan davranışların kendisini göstermesine neden olmaktadır (Arık, 1996).

Bireyin amacına ulaşması yolunda engellenme durumuyla karşılaşması bireyin saldırgan davranışlar sergileme olasılığını arttıran bir etkidir. Ancak yaşanan bu engellenme durumu her zaman saldırgan davranışlara sebebiyet vermemektedir. Bazı araştırmacılara göre engellenme durumu saldırgan davranışlar sergilemede önemli nedenlerden bir tanesi olarak görülmektedir (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2014).

Engellenme kuramı psikanalitik kuramdan etkilenmiş ve kuramı engellenme ile alakalı fikirlere göre ifade etmiştir (Algur, 2019).

Engelleme- saldırganlık kuramı üç varsayım şeklinde oluşmuştur. Bu varsayımlardan birincisi, yaşanan tüm engellenmelerin saldırganlık eylemine sebebiyet vermesi. ikincisi, bütün saldırgan eylemlerin engellemelerden kaynaklandığı, üçüncü hipotez ise engellenme neticesinde meydana gelen gerginliğin saldırganlık eylemiyle ifade edildiğinde gerginlik hissinin eksileceğidir. İfade edilen bu hipotezlere göre bütün engellenme neticesinde saldırganlık davranışı oluşmaktadır (Adıgüzel, 2012).

Engelleme- saldırganlık kuramını önceki zamanlarda keskin bir şekilde ifade biçimi kullanarak bütün engellenmeler saldırganlığa sebebiyet verir ve bütün saldırganlık davranışları belirli bir engellenme durumundan ortaya çıkar fikri ortaya atılmıştır. Bu fikre gelen eleştiriler sebebiyle engellenme-saldırganlık kuramı tekrardan gözden geçirilip formüle edilmiştir (Algur, 2019).

Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramına göre sergilediğimiz davranışlarımız, türe has özellikler, yani tüm sosyal faaliyetler çevresel etkenlere göre şekillenmektedir. Saldırganlık davranışı taklit ve izlenim yöntemiyle öğrenilip bu durum yinelendikçe daha fazla ortaya çıkmaktadır. Bu noktada kişinin saldırganlık fikrini nasıl yorumladığı oldukça önemli bir faktördür (Adıgüzel, 2012).

Saldırganlık Türleri

Saldırganlık kavramı birçok değişik türlere ayrılmaktadır. Bu ayrımlar saldırganlığın hangi biçimde olduğunu ve nasıl meydana geldiğine göre sıralanmaktadır. Saldırganlık ile alakalı yapılan açıklamalara bakıldığında saldırganlığa ayrı türlere göre araştırıldığı görülmektedir. Saldırganlık ile alakalı çalışma yapan araştırmacılar saldırganlığın farklı yönlerine dikkat çektiğinden dolayı saldırganlığın çeşitli türlerinin meydana geldiği söylenebilmektedir (Yıldız, 2004).

Fiziksel ve Sözel Saldırganlık

Tespit edilen hedefe incitmek veya acı hissettirmek amacıyla uyaranlar aracılığıyla doğrudan veya dolaylı biçimde ortaya çıkan hareketler fiziksel saldırganlık olarak açıklanmaktadır. Fiziksel saldırganlığa maruz kalan kişinin şiddete uğraması beklenen bir durumdur. Vurma, dövme, tekmeleme gibi gözlenebilir davranışlar fiziksel saldırganlığa örnek olarak gösterilebilir (Taşan, 2022). Sözel saldırganlıkta ise bu durumun daha farklıdır. Sözel saldırganlığın meydana gelmesinde başlıca sebep bireyin başka bir kişiye psikolojik olarak kötü niyet maksadıyla doğrudan ya da dolaylı biçimde faaliyette bulunması şeklinde açıklanmaktadır. Sözel saldırganlığa karşıdaki kişiyi incitmek, karşıdaki kişiye gerginlik verecek durumlar yaratmak, küfür etmek, üzme ve kırmak örnek olarak gösterilebilir (Şimşek, 2017).

Araçsal ve Amaçsal Saldırganlık

Araçsal saldırganlık kişinin başka birine zarar verme maksadı olmamasına rağmen kazanacağı ödüller ve karlar sebebiyle dışardan gelebilecek herhangi bir tehlikeyle karşılaşmadan gösterdiği hareketlerdir. Doğrudan saldırganlıkta eylem için yapılan bir plan olmaz ancak araçsal saldırganlıkta eylem için plan yapılmaktadır (Ramirez, 2009). Amaçsal saldırganlıkta ise saldırganlık davranışının bilinçli ve tasarlanmış olarak bir amaca ulaşmada oluşmaktadır. Amaçsal saldırganlıkta kişi çevresinden aldığı ipuçlarıyla bilinçli bir şekilde saldırganlık davranışı göstermektedir. Amaçsal saldırganlık herhangi bir tehdit ve tehlike mevcut değildir (Taşan, 2022).

Öfke

Bireyin bir durum sonrasında istediği ve gerçekleşmesini beklediği taleplerinin karşılanmaması durumunda meydana gelen ve beklenmedik sonuçlar doğuran bir tepki türüdür. Öfke sağlıklı bir biçimde ifade edildiğinde olumlu olabilmektedir. Fakat bu durumun tersi olduğunda ve yoğun yaşanıp tehdit oluşturmaya başladığında yıkıcı etkileri olabilmektedir. Öfkenin kontrol edilmemesiyle beraber saldırganlık meydana gelmektedir. Öfke hafif bir sinirlilik ve kızgınlıktan oluşabileceği gibi düşmanca ve yoğun bir şekilde de ortaya çıkabilmektedir (Soykan, 2003).

Düşmanca veya Tepkisel Saldırganlık

Düşmanca saldırganlıkta birey gerçekleştirdiği faaliyet için bir çıkar elde etmese de içgüdüsel olarak ve dürtüsel olarak saldırganlık davranışını göstermektedir. Tepkisel saldırganlık davranışında algılanan tehdit durumu mevcuttur. Bir engellenme ve tahrik konusuna karşı gösterilen öfke reaksiyonu tepkisel saldırganlık olarak tanımlanmaktadır (Taşan, 2022).

Öfke Kavramı

İnsanlar biyolojik, psikolojik ve sosyolojik özellikleri mevcuttur. İnsanlar hayatlarını sürdürürken karşılaştıkları basit olaylar karşısında ya da karar verme durumunda bilişsel süreçlerden ayrı olarak duygularında kişiyi organize etmede güçlü tesir göstermektedir (Bekleyici, 2022). Türk Dil Kurumu öfkeyi “Engellenme, incinme veya tehdit karşısında gösterilen saldırganlık reaksiyonu, kızgınlık, hışım,

hiddet, gazap” şeklinde tanımlamıştır (TDK, 2022). Öfke karşılanmamış beklentilere, istenmeyen neticelere ve giderilmeyen taleplere gösterilen doğal bir reaksiyondur. Öfke duygusu en çok zarar veren duygu olarak da tanımlanabilmektedir (Soykan, 2003). Bir başka deyişle öfke bireyin talep, gereksinim ve amaçlarının engellenmesi ve mağduriyete uğraması neticesinde bireyin kendisini yapıcı bir biçimde açıklayamaması durumunda meydana gelen bir duygudur (Şahin, 2005). Adler öfke duygusunu diğer insanlara karşı gösterilen kuvvet ve dilediğini dinletme gayreti olarak tanımlamaktadır (Bekleyici, 2022).

Öfkenin Özellikleri

Öfke duygusu çevreye karşı oluşan negatif duyguları açıklamayı kolaylaştıran bir duygu türüdür. Hissettiği öfke duygusunu gösteren kişi, çevresine karşı geliştirdiği negatif duygularını sesini yükselterek ve söyleyerek gösterme ihtimali mevcuttur. Öfke kişinin kendisini savunma şeklidir. Bayrı'nın yaptığı araştırmaya göre Köknel, öfke duygusunun kişiliği koruma, saygınlık kazanma ve bu erdemi belirli alan içerisinde himaye görevi gördüğünü söylemiştir (Bayrı, 2007). Öfke duygusunun aktarılması öğrenilmiş bir durum olduğundan dolayı bireysel ve toplumsal olarak değişiklikler göstermektedir (Balkaya, 2001). Mareno öfkeyi hareketlilik, yaratıcı yaşam ve bütünleşme olarak incelemiştir. Öfke duygusu içerisinde bulunduğu durumlarda yetersizlik ve incinmeye karşı geliştirilen bir reaksiyon olarak da açıklanabilmektedir. Öfke duygusunun yol açtığı enerji sağlıklı bir biçimde koordine edildiğinde kişinin kendisi hakkında daha fazla şeyler öğrenmesi ve daha nitelikli ve donanımlı bir birey olması konusunda fırsat oluşturabilir (Çam & Baysal, 1998).

Tanımlara dayanarak bireyin haklarının ihlal edildiği, engellendiği ve amacına erişemediği zamanlarda öfkenin kapsamlı ve doğal bir reaksiyon olduğu görülmektedir. Negatif olarak hayatta var olan veya öyle algılanan öfke, kişileri zor ve riskli durumlara karşı hazırlıklı hale getirecek niteliksel ve koruyucu özelliği barındırır (Aydın, 2005). Öfke duygusu sadece yıkıcı değildir, bunun yanı sıra fazda da sağlayabilmektedir. Öfke insana enerji hissettirerek bu enerjiyle uyarır ve etrafı gözetme ihtiyacı ile çevresel baskınlık özelliğini de geliştirebilir (Üstün vd., 2005).

Öfkenin İşlevleri

Öfke duygusu kişide hayatı boyunca iki yönlü tesir etmektedir. Öfke genellikle saldırganlık yönüyle tanımlansa da uyum sağlayıcı yönü de mevcuttur. Öfkenin işlevleri altı şekilde ifade edilmektedir (Bekleyici, 2022).

- 1) Öfke duygusu kişiye enerji vermektedir. Alınan bu enerji kişiyi harekete geçirerek istenilen amaca ulaşılmasını sağlar.
- 2) Öfke bir işarettir. Öfke karşıda yer alan kişiye uyarı niteliğindedir. Kişinin kırıldığı, darıldığı, engellendiği ya da istenmeyen bir duruma ilişkin fikir vermiş olur.
- 3) Öfke devam eden davranışı sona erdirir ya da engeller. Öfke davranışı engelleyerek kişinin amacından sapmasına sebep olur.
- 4) Öfke çevreye karşı olan negatif duyguların ifade edilmesini kolaylaştırır. Öfkenin sağlıklı bir şekilde ifade edilmesi kişiler arasındaki ilişkiyi sağlıklı ve etkili hale getirir.
- 5) Öfke savunma şeklidir. Kişinin benlik ve bütünlüğünün incinmesine engel olur. Kişi yöntem ile itibarını koruyarak sürdürür.
- 6) Öfke haklılık algısıdır. Bireyi amacına ulaşmada haklılık payı ya da engellenme durumunu ifade etme şeklidir (Bekleyici, 2022).

Öfkenin Türleri

Spielberger ve arkadaşları öfkeyi durumsal öfke ve sürekli öfke olarak ikiye ayırmışlardır (Bekleyici, 2022).

Durumsal Öfke: İnsanın amaç olarak kabullendiği davranışın engellenmesi, haksızlığa uğrama durumunda gerginlik, sinirlilik ve kızgınlık gibi hislerin olduğu duygu durumudur. Durumsal öfke kişisel ve işlevsel davranışlar olarak geçici olan belirli zamana ve belirli bir duruma yönelik olduğundan dolayı genellikle haklı bir sebebi mevcuttur (Günüşen, 2016).

Sürekli Öfke: Sürekli öfke çeşidi durumsal öfke çeşidinin meydana gelme sıklığı ve hangi düzeyde yaşandığı ile alakalıdır. Sürekli öfkenin temelinde korkunun varlığını söylenilebilir. Sürekli öfkesi olan kişiler öfkeli olduğunu kabul etmediklerinden ötürü hissettikleri öfkenin şiddeti ve verdiği hasar yükselmektedir. Sürekli öfkeye sahip bireylerin öfke kontrolü olmamasından dolayı çevresindekileri kırma ya da incitebilmektedirler. Sürekli öfkeye sahip bireylerin psikiyatrik tedavi görmesi gerekmektedir (Bozoğlu & Çankaya, 2012).

Öfkenin Nedenleri

Öfke duygusu bütün kişilerin belirli durumlarda yaşadığı ve her zaman bir sebebi olan duygu türüdür. Bütün insanların öfkelenmesinin sebepleri temel olarak birbirine benzemektedir. Öfke duygusunun meydana gelmesinde birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler genellikle engellenme, haksızlık, tehdittir. Kişinin özsaygısı öfkenin ortaya çıkmasındaki en önemli faktörlerden biridir. Özsaygı bireyin kendisini algılamasını destekler ve öz saygı yükseldikçe öfke duygusu azalmaktadır (Solmuş, 2004).

Öfke duygusu içsel ve dışsal olan nedenlere bağlı olarak meydana gelebilmektedir. İçsel sebeplerin temelinde kıskançlık, merak, yalnızlık, endişe, haksızlık ve yeteri kadar anlaşılamama gibi duygular barınmaktadır. Kişide yer alan bu duygular zamanla artarak öfke duygusunun doğmasına sebebiyet vermektedir. Dışsal nedenlerin temelinde ise haksızlığa uğrama, saldırıya maruz kalma, tehdit edilme, fiziksel olarak zarar görme gibi faktörler yer almaktadır. İnsanın amacı doğrultusuna engel olan dış faktörler neticesinde öfke duygusu meydana gelmektedir (Tatlılıoğlu & Karaca, 2013).

Literatürde yapılan araştırmalara göre öfke duygusu cinsiyete göre farklılaşmaktadır (Bostancı, 2006). Biaggio öfkenin sebeplerinin cinsiyete göre farklılaştığı fikrini savunanlardan biridir. Erkekler aşağılanmayı, itibarının sarsılmasını ve hemcinsleri tarafından saldırıya maruz kalmaları öfke sebeplerini oluştururken, kadınlarda bu durum dalga geçilmesi, lakap takılması öfke sebepleri arasında yer almaktadır (Biaggio, 1989; Bekleyici, 2022).

Gazda öfke duygusunun sebeplerini dörde ayırmıştır. Bunlardan birincisi kayıplardır. İnsanların sevdiklerini kaybetmesi, bedensel bozukluk ile alakalı olan kayıplar ya da iş yaşamındaki kayıplar gibi kişiyi hüzne iten ya da üzen duygular sebebiyle öfke duygusu meydana gelmektedir. İkincisi tehdit ve korkular şeklindedir. İnsanların hayatlarında olan yasadışı durumlar, tehdit alması, uzun süren işsizlik dönemleri gibi tesiri altında kaldığı durumlar kişi de öfkeye sebebiyet vermektedir. Üçüncüsü engellenmedir. İnsanın gereksinimlerini karşılama durumunda bir engel durumuyla karşılaşması birey de çaresizlik ve eksiklik hissinin ortaya çıkmasına ve neticesinde öfke duygusuna sebep olabilmektedir. Dördüncüsü ise reddedilmedir. Bireyin bir başkası tarafından reddedilmesi durumunda bireyin kendisini önemsiz hissetmesi, incinmesi ve üzüntüsü öfke duygusuna sebebiyet vermektedir (Özmen,

2006). Michelson öfkenin nedenlerinde dört faktör olduğunu söylemiştir. Bu faktörler fiziksel zarar maruz kalma, küçük düşürülme ve dalga geçilme gibi çatışma olayları, kişinin kendisini kıymetsiz görmesi ve reddedilmesi, kişinin istemediği bir davranışı baskı yapılarak ya da emredilerek gerçekleştirmeye itilmesi şeklinde açıklanmaktadır (Bekleyici, 2022).

Öfkenin Sonuçları

Öfke duygusunun en zarar verici sonucu olan saldırganlık ve şiddet barındıran davranışlar, öfke duygusunun yoğunluğu ile alakalı olduğu bilinmektedir. Öfkenin sonucu olarak bireylerde sigara içme davranışı, madde kullanımı, yeme problemleri ve depresyon gibi durumlar görülüp bireyde gerginlik ve stres gibi ruh sağlığını olumsuz etkileyebilecek problemler kendisini gösterebilmektedir (Öztürk & Uluşahin, 2011). Öfke kontrol edilmediği durumlarda yıkıcı sonuçlar meydana getirebilmektedir. (Tatlılıoğlu & Karaca, 2013).

Öfke duygusunun sonuçları fizyolojik, zihinsel ve davranışsal olarak üç şekilde görülmektedir. Fizyolojik sonucunda kan şeker seviyesinde artma, nabız ve kan basıncında yükselme, nefes almada güçlük, baş ağrısı, kas ağrısı ve boyun ağrıları kendisini göstermektedir. Öfke sırasında oluşan bedensel reaksiyonlar fizyolojik ve biyolojik farklılıklar ile beraber sezilmektedir. Öfke duygusunun fizyolojik ve biyolojik belirtilerinde uyarıcı öfke duygusunu etkili hale getirmektedir. Etkili hale gelen öfke duygusunun neticesinde stres ve gerginlik kendini gösterir, adrenalin salgısı yükselir, nefes alış ve veriş yoğunlaşır, kalp atış hızı artar ve kan basıncı yükselerek kişide savaş ya da kaç reaksiyonu aktif hale gelmektedir (Morgan, 1999). Zihinsel sonuçlarında uyku problemleri, unutkanlık, dikkat eksikliği, konsantre olmada zorluk ve performans zayıflığı şeklindedir. Aşırı alkol tüketimi, fazla sigara kullanımı, huzursuzluk, telaş, fazla yemek tüketimi ve ilaç kullanımı öfke duygusunun davranışsal sonuçları arasında yer almaktadır (Tatlılıoğlu & Karaca, 2013).

Dürtüsellik

Dürtüsellik kavramı bireyin bulunulan çevre için elverişli olmayan ve fazlaca tehlikeli, yeterince düşünülmemiş ve bunların neticesinde olumsuz durumlara sebebiyet veren birçok davranışı içermektedir. Dürtüsellik acelecilik, dikkatsizlik, tehlikeleri göze alma, adrenalin arama, görülebilecek zararı az olarak tahmin

yürütme ve dışa dönüklük gibi nitelikler ile ortaya çıkmaktadır (Özdemir vd., 2012). Dürtüsellik bireyin kendisini ya da çevresine zarar verecek dürtü ve isteklerine engel olamaması olarak da tanımlanmaktadır (Hollander & Evers, 2001). Dürtüsellüğün etiyojisinde yürütücü faaliyetlerde eksik olduğu görülmüş ve sağlıklı kontrollü bireylerle kıyaslandıklarında çalışma belleği, dikkat ve planlamada bozulmalar olduğu gözlemlenmiştir (George & Koob, 2010).

Dürtüsellik kavramını açıklayan farklı kuramlar mevcuttur. Bu kuramlardan ilki Barratt tarafından oluşturulmuştur. Barratt dürtüsellik durumunu üç gruba ayırarak gözlemiştir. Bu kategorilerden birincisi; bir işe konsantre olamama güçlüğü ve bilişsel kararsızlığı barındıran dikkat içeren dürtüsel davranışlar, ikincisi; fikir yürütmeden faaliyete geçme davranışlarını barındıran motor dürtüsellik, üçüncüsü ise ilerideki zamanları düşünmeyip sadece anı düşünmeyi barındıran davranışlar ise plan yapmama olarak gruba ayrılmıştır (Patton vd., 1995). Dürtüsellığı ortaya çıkaran bu nitelikler dikkate alındığında dürtüsellüğün bilişsel ve davranışsal yanlarının varlığından söz edilebilmektedir. Bu duruma göre kişinin faaliyete geçireceği tavırların neticesinin neler olacağına ilişkin düşünmemesi ve ya muhtemel sonuçların neler olacağını düşünmemesi gibi nitelikler dürtüsellüğün bilişsel tarafını oluştururken, bu bilişsel süreçlerin aksaması neticesinde oluşan ansızın ve tehlike barındıran davranışlar ise dürtüsellüğün davranışsal tarafı olarak söylenilebilir (Satıcı vd., 2019).

Dürtüsellüğün Nörobiyolojisi

Baskılanmanın denetimi, karar verme ve cevap tercih süreçlerinde Prefrontal korteks ve orbitofrontal korteks işlev görmektedir. Bireyin davranışlarının neticesine ilişkin var olan bilgiler temelinde davranışı yönlendirmede orbitofrontal korteks görev almaktadır. Bu nedenden ötürü frontal lob zararı olan bireylerde dürtüsellik daha fazla kendini göstermektedir. Serotonin, dopamin, noadrenalin, glutamat ve GABA dürtüsellikte görev alan ana nörotransmitterlerdir. Beyinde yer alan serotonin seviyelerindeki eksilmenin davranışın baskılanmasını hafiflettiği gözlemlenmiştir (Özdemir vd., 2012).

Dürtüsellik Süreçleri

Dürtüsellik ile ilgili süreçlerin birincisi “tepki kitleme/yanıt engelleme” şeklinde kendisini göstermektedir. Tepki kitleme davranışı zamansız reaksiyon

gösterme ya da tepkiyi geciktirme eksikliği şeklinde açıklanmaktadır. Davranış bilimlerine göre dürtü kontrolü, yemek, cinsellik ya da aşırı derecede arzu edilen farklı kazançlar için içsel veya dışsal şekilde faaliyete geçirilen kuvvetli arzuyu ayarlayan etkin inhibitör mekanizması olarak söylenmektedir. Bu sistem ile süratli şartlanan yanıtlat ve refleksler belli bir zaman baskılanır ve bunun neticesinde de daha yavaş sistemler hareketi kontrol edebilmektedir. Dürtüselliğin ikinci süreci olarak “inhibisyon denetimi” mevcuttur. Bu inhibisyon denetimi belli ve belirsiz cevapları baskılayabilme ile alakalı olarak girişim denetimi, bilişsel ve davranışsal inhibisyonu barındıran “yürütücü inhibisyon” terimi ile açıklanmaktadır. Dürtüselliğin üçüncü süreci “karar verme” şeklindedir. Karar verme süreci seçimde bulunma, hareketleri tercih etme, ayarlama ve uygulama, neticeleri yorumlama olarak açıklanmaktadır. Dürtüselliğin dördüncü ve son süreci “risk alma” sürecidir. Belli alan içerisinde risk alma hareketi bireylerin hayatlarını sürdürebilmesi ve kişinin kendisini sağlıklı bir şekilde geliştirebilmesi için olması gereken bir süreçtir. Ancak birey gerekli olandan daha çok risk aldığı anda yaşamında olumsuz neticelere rastlayabilir (Sağlam, 2018).

Dürtüsellekle İlgili Kuramlar

Dürtüsellik ile ilgili kuramlar dinamik kuram, yapısalcı kuram ve gelişimsel kuram olarak üçe ayrılmaktadır (Tura, 2005).

Dinamik Kuram

Freud ve Freud’un fikirlerini savunanlara göre dürtü kavramı bazı riskli zihinsel istek ve arzuların olması için bir çatışma ve tatmin edilmeyi barındıran bir süreçtir. Bireyin bilinçaltında yer alan riskli durumların bilinç düzeyine ulaşmasının engellenmesi ya da bastırılabilmesi için çatışma halinin olması gerekmektedir (Tura, 2005).

Yapısalcı Kuram

Yapısalcı kurama göre zihinsel süreçler id, ego ve süperego olmak üzere üç şekilde oluşmaktadır. İd dürtünün odağı ve dürtüsel gücün temel kaynağıdır. İd kavramı yalnızca haz almaya ve anlık tatmin için faaliyete geçen bilinçdışı süreç olarak tanımlanmaktadır. Freud id kavramına rüyalarla ya da dil sürçmeleriyle meydana geldiği için birincil süreç düşünce şeklinde açıklamıştır. Ego gerçek

durumlara göre davranışta bulunarak id'in ortaya çıkardığı dürtünün tatmin edilmesi için dış etkenler arasındaki çatışmanın arabulucusu konumundayken ayriyetten süper ego ile uyumlu olmaya çabalamaktadır (Burger, 2016). İkincil süreç olarak açıklanan bu süreçte bilinçli ve bilinçdışı süreçler bir arada bulunmaktadır. Süperego kavramı ise kişinin ahlaki yönünün biçimlendiği evredir. Süperego kişinin gerçekleştirdiği ve çevre tarafından kabul edilmeyen tutum ve tavırları engellemektedir. İd ile birlikte gelen dürtüler kuvvetli olduğunda ego bazı durumlarda zayıf olabilir. Yaşanılan bu durumda süperegosu güçlü ve gelişmiş olan kişiler dürtülerini bastırarak egonun işlevini olumsuz etkileyebilmektedir (Sağlam, 2018).

Gelişimsel Kuram

Freud cinsel çocuklarda cinsel kimliğin meydana gelmesini oral, anal, fallik, gizil ve genital diye tanımladığı psikoseksüel gelişim dönemlerinde geçirdikleri süreçle ilişkili olduğunu söylemiştir. Bireylerin sağlıklı kimlik oluşturmaları psikoseksüel gelişim dönemlerinin problemsiz geçirilmesiyle ilişkilidir. Cinsel kimliğin gelişiminde çocukların haz almasına neden olan alanlar etkilidir. Gelişimsel kurama göre erotojenik yerler (cinsel uyarılmaya yol açan) olarak isimlendirilen dudak, anüs ve genital bölgelerin, dışkıyı tutma ve bırakma, emme, genital alanlara elleme arzusu dürtünün kaynağıdır (Özçürümez, 2011).

İlgili Araştırmalar

Kayserispor taraftarlarını şiddet ve şiddete iten sosyo-ekonomik ve kültürel etkenleri incelemek için yapılan araştırmanın örneklemini 2002-2003 futbol liginde 2. Lig A grubunda Konyaspor-Akçaabatspor karşılaşmasındaki Konyaspor taraftarları oluşturmuştur. Araştırmaya toplam 524 kişi katılım sağlamıştır. Araştırma sonucunda Konyaspor seyircilerini şiddete iten sosyo-demografik faktörlerin normal yaşamda gösterilen tepkilerin müsabaka sırasında farklılık göstermesi, yaşların küçüldükçe olaylara katılım sağlamanın arttığı, eğitim düzeyleri azaldıkça maç esnasında küfür etme durumlarının fazlaştığı, gelir düzeyinin oturma düzenine ve olaylara katılım sağlamada etkili olduğu görülmüştür (Çağlayan & Fişekcioğlu, 2004).

Dal vd. (2012) tarafından Türkiye Futbol Süper Liginde müsabaka seyircileri üzerinde yapılan araştırmaya toplam 97 kişi katılım sağlamıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların %38,1'i hatalı karar veren hakemlere daima öfkeli olduğunu

18,6'si ise daima küfür ettiğini açıklamıştır. Müsabaka sonrasında verilen yanlış karar neticesinde sahaya madde atan kişi sayısının az olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra müsabaka sonucunun olumsuz olması durumunda karşı takıma, hakeme ve futbolculara karşı herhangi bir düşmanlık durumunun olmadığı saptanmıştır. Maç sonrasında iletişim araçlarıyla yapılan konuşmaların ve müsabakanın farklı iki takım taraftarlarıyla beraber izlenmesinin saldırganlığın artabileceği sonucuna varılmıştır.

Yücel vd. (2015) tarafından sporda şiddet ve saldırganlığa tesir eden faktörlerin incelenmesine yönelik araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda iletişim araçlarıyla yapılan kışkırtmalı yayınların, eğitim seviyelerinin, ekonomik durumların ve alkol kullanımının şiddet ve saldırganlık gibi durumları tetiklediği tespit edilmiştir.

Futbol taraftarlığı ve kurumsal aidiyet ilişkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilen araştırmaya toplam 222 kişi katılım sağlamıştır. Araştırma değerlendirildiğinde kurumsal aidiyet ile futbol taraftarlığı aidiyeti arasında kısmen anlamlı ilişki bulunmuştur. Fakat kendisini fanatik olarak adlandıran katılımcılara ilişkin fikirleri arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir (Çelik & Akçi, 2016).

Gülle vd. (2017) tarafından açık saha ve kapalı saha taraftarların saldırganlık düzeyleri incelenmiştir. Araştırmanın evrenini 2014-2015 yılları içerisinde 1. Lig Basketbol takımlarından Antakya Homend ve 2. Lig futbol takımlarından Hatay sporun erkek seyircileri oluşturmaktadır. Örneklem basketbol takımından 200 futbol takımından 200 kişi olmak üzere 400 kişiden oluşmaktadır. Araştırma sonucuna göre açık saha ve kapalı saha taraftarları, spor ile ilgilenen ve ilgilenmeyen taraftarlar ile taraftarların yaşları baz alındığında saldırganlık ölçeğinin alt boyutlarından yıkıcı saldırganlık, edilgen saldırganlık ve atılgan saldırganlık düzeylerinde anlamlı farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir.

Bilir ve Avgın, (2017) ceza alan futbol taraftarlarının şiddete yönelik davranışlarının incelenmesi amacıyla Adana ilinde bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırma nitel araştırma modeli olarak hazırlanmış ve amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya Adanaspor ve Adana Demirspor taraftarlarından spor sahasında şiddet davranışı sergilemiş ve ceza almış 17-24 yaş arasındaki 9 erkek, 1 kadın olmak üzere 10 katılımcı katılmıştır. Taraftarların ceza aldıkları şiddet davranışları değerlendirildiğinde spor alanlarına ve görevlilere zarar verme, maç sahasındaki yasak alanlara kaçak girme, olumsuz ve küfürlü tezahürat etme gibi durumlar gözlemlenmiştir. Araştırmanın sonucunda taraftarların aldıkları cezalardan

ötürü aile ve iş alanlarında problemler yaşadıkları tespit edilmiştir. Şiddet ve saldırganlık davranışının ortaya çıkmasında grup psikolojisinin ve eğitim yetersizliğinin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Taraftarlar sergiledikleri şiddet ve saldırganlık davranışlarından dolayı ceza aldıklarında yaptıkları davranışlardan ötürü pişmanlık duyduklarını ortaya koymaktadır.

Tanyeri (2019) tarafından üniversite öğrencilerinin futbol taraftarı fanatikliği incelenmiştir. Araştırmaya 125 erkek, 85 kadın olarak 210 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırma değerlendirildiğinde kadın ve erkek katılımcıların futbol taraftarı fanatikliği açısından anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Katılımcıların tuttukları takımların başka olması gruplar arasında anlamlı farklılıklara yol açtığı neticesine varılmıştır.

Kılıç (2019) tarafından sosyolojik olarak sporda şiddet davranışı araştırılmıştır. Araştırmaya toplam 28 sporcu katılım sağlamıştır. Araştırma neticesinde ekonomik ve cinsel şiddetin sporda aşırı derecede fazla olduğu tespit edilmiştir.

Bağış (2021) tarafından futbol taraftarı saldırganlığı ve sosyal öğrenme incelenmiştir. Araştırmanın amacı futbol taraftarı saldırganlığının sosyal öğrenme süreci içerisinde ortaya çıktığını göstermektedir. Araştırma sonucunda saldırganlık davranışının başka davranışlar gibi öğrenilen bir davranış olduğu, futbol taraftarlarının sergiledikleri saldırgan davranışları aileleri, tuttukları takımın grupları, sosyal medyadaki kişileri model alma ve taklit ile öğrendikleri neticesine varılmıştır.

Doğaner vd. (2021) tarafından fanatiklik seviyelerinin tespit edilmesi amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Araştırmaya Ankara İlinden toplam 1000 kişi katılım sağlamıştır. Araştırma neticesinde erkek taraftarların daha fazla fanatiklik düzeyine sahip olduğu saptanmıştır. Araştırmada sonucunda fanatiklik düzeylerinin katılımcıların sosyo-demografik bilgilerine göre değişkenlik gösterdiği ve araştırmaya katılan katılımcıların fanatiklik seviyelerinin yüksek olduğu sonucu bulunmuştur.

Çakıroğlu (2022) tarafından taraftarların fanatiklik seviyelerinin siber zorbalık tavırlarının tesirini araştırmak amacıyla yapılan araştırmaya 2021-2022 Süper Lig taraftarlarından 1617 katılımcı katılmıştır. Araştırma sonucunda fanatiklik düzeyinin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, taraftarı olunan takım, eğitim düzeyi, maç takip etme sıklığı ve maç izleme mekanlarına göre farklılıklaştığı ancak meslek ve aylık kazanca göre farklılaşmadığı görülmüştür. Katılımcıların siber zorbalık

seviyesinin sosyo-demografik bilgilere göre farklılaştığı saptanmıştır. Araştırmada fanatiklik düzeyleri ile siber zorbalık davranışları arasında orta düzeyde pozitif yönlü ilişki saptanmıştır.

Sağar (2022) dürtüsellik ve saldırganlık davranışlarının üniversite öğrencilerinde akıllı telefon bağımlılığı seviyelerinin ne kadar yordadığına ilişkin tarama yöntemiyle bir araştırma yapmıştır. Araştırmaya 257 erkek 274 kadın olmak üzere toplam 531 katılımcı katılmıştır. Araştırma sonucunda akıllı telefon bağımlılığı, dürtüsellik ve saldırganlık arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda dürtüsellik ve saldırganlık davranışlarının akıllı telefon kullanım bağımlılığını yordadığı gözlemlenmiştir.

BÖLÜM III

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeline, araştırmanın çalışma gruplarına, verilerin toplanması ve çözümlenmesine ve ortaya çıkan bulguların nasıl raporlaştırıldığına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

18 yaşını tamamlamış takım tutan bireylerin futbol sporuna karşı besledikleri fanatik duyguların saldırganlık davranışları, öfke duyguları ve dürtüsellik arasında herhangi bir ilişkinin var olup olmadığını incelemek amacıyla yürütülen bu araştırma nicel araştırma yöntemlerinden biri olan korelasyon (ilişkisel) yöntemiyle hazırlanmıştır. Korelasyon (ilişkisel) araştırma yöntemi; iki veya ikiden fazla olan değişkenler arasındaki ilişkilerin değişkenlere herhangi bir müdahale girişimi olmadan inceleme yapılan araştırma şeklidir (Büyüköztürk vd., 2018).

Örneklem

Çalışmanın evreni cinsiyet gözetmeksizin 18 yaşını tamamlamış ve futbol takımı tutan bireylerden oluşmaktadır. Evrenin içinden örneklem seçiminde seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Diğer adıyla kota örnekleme yöntemiyle katılımcılar seçilmiştir. 18 yaşını tamamlamış takım tutan bireylerin tam olarak sayısı bilinmediği için bilinmeyen örneklem formülü kullanılarak 390 kişiye ulaşılmıştır. Katılımcılara ait sosyodemografik bilgiler tablo 1' de yer almaktadır.

Bilinmeyen Örneklem Formülü

$$n = \frac{t^2 \cdot p \cdot q}{d^2} = \frac{(1,96)^2 \cdot 0,50 \cdot 0,50}{(0,05)^2} = 384$$

n: Örneklem alınacak birey sayısı

p: İncelenen olayın görülme sıklığı (olasılığı)

q: İncelenen olayın görülmeme sıklığı (olasılığı)

t: Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t tablosundan bulunan teorik değer

d: Olayın görülme sıklığına göre yapılmak istenen $\pm$ sapma (Büyüköztürk vd., 2018).

Tablo 1.

Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Yaş		
18-25	136	34,87
26-33	164	42,05
34-41	58	14,87
42 ve üstü	32	8,21
Cinsiyet		
Kadın	145	37,18
Erkek	245	62,82
Eğitim		
Lise ve altı	75	19,23
Lisans	223	57,18
Lisansüstü	92	23,59
Çalışma		
Evet	270	69,23
Hayır	120	30,77
Medeni durumu		
Bekar	273	70,00
Evli	117	30,00
Takım		
Beşiktaş	58	14,87
Fenerbahçe	121	31,03
Galatasaray	158	40,51
Trabzonspor	38	9,74
Diğer	15	3,85
Maç takip etme sıklığı		
Hiç	33	8,46
Ara sıra	128	32,82
Sürekli	229	58,72
Takımla alakalı herhangi bir kavgaya katılma		
Evet	86	22,05
Hayır	304	77,95
Kombine bileti alma		
Evet	117	30,00
Hayır	273	70,00
Takım üyeliği		
Evet	132	33,85
Hayır	258	66,15

Tablo 1. incelendiğinde, araştırmaya katılan bireylerin %34,87'sinin 18-25 yaş, %42,05'inin 26-33 yaş, %14,87'sinini 34-41 yaş grubunda olduğu, %37,18'inin kadın ve %62,82'sinin erkek olduğu, %19,23'ünün lise ve altı, %57,18'inin lisans ve %23,59'unun lisansüstü mezunu olduğu, % 69,23'ünün çalıştığı, %70,0'inin bekar

ve %30,0'unun evli olduğu, %31,03'ünün Fenerbahçe, %40,51'inin Galatasaray taraftarı olduğu, %32,82'sinin ara sıra, %58,72'sinin sürekli maç takip ettiği, %22,05'inin takımla alakalı herhangi bir kavgaya katıldığı, %30,0'unun kombine bileti aldığı, %33,85'inin takım üyesi olduğu belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Yapılan araştırmada Sosyodemografik Bilgi Formu, Aydınlatılmış Onam Formu, Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği, Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği ve Barratt Dürtüsellik Ölçeği kullanılmıştır.

Sosyodemografik Bilgi Formu (EK-3)

Katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, yaşadıkları şehir, meslek, medeni durum ve hangi takımı tuttıkları gibi kişisel bilgilere ulaşmak amacıyla araştırmacı Esra Durmaz tarafından hazırlanmıştır.

Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği (FTFÖ) (EK-4)

2015 yılında taraftarların futbol sporuna karşı olan tutumlarının ölçülüp belirlenmesi amacıyla Mehmet Yalçın Taşmektepligil, Soner Çankaya ve Taner Tunç tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçek toplam 13 maddeden oluşmaktadır. Güvenirlik analizi sonucunda iç tutarlılık güvenirlik katsayısı (cronbsch's alpha) 0,875 olarak bulunmuştur. Ölçeğin cevaplandırılmasında likert tipi ölçek kullanılmıştır. Anket sorularının cevapları “a) kesinlikle katılıyorum, b) katılıyorum, c) katılmıyorum, d) hiç katılmıyorum” şeklinde dört seçenekli olarak verilmiştir ve a seçeneğinden başlayarak sırasıyla 1, 2, 3, 4 puanlar verilmiştir (Taşmektepligil vd., 2015).

Buss- Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ) (EK-5)

1957 yılında Buss ve Durkee tarafından hazırlanan bireylerin saldırganlık düzeylerini ve tutumlarını ölçmek amacıyla Buss ve Durkee Düşmanlık envanterinden uyarlanmıştır. 1992 yılında Buss ve Perry tarafından tekrar gözden geçirilip saldırganlık ölçeğini fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, düşmanlık ve öfke olarak dört farklı boyutta ele almıştır. Ölçeğin iç tutarlılık kat sayıları şu şekildedir; fiziksel saldırganlık 0,85, sözel saldırganlık 0,72, öfke 0,83, düşmanlık 0,77 ve ölçek geneli iç tutarlılık kat sayısı 0,89 olarak bulunmuştur. Buss- Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması 2012 yılında Hanife Andaç Demirtaş

Madran tarafından yapılmıştır. Ölçekte toplam 29 madde yer almaktadır. 5 aralıklı likert tipi bir ölçektir. Türkçe uyarlamasında da fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, düşmanlık ve öfke olmak üzere dört alt boyut yer almaktadır. Fiziksel saldırganlıkta birilerine fiziksel zarar vermeyi, sözel saldırganlık birilerini sözel yolla incitmeyi, öfke saldırganlık davranışının duygusal yönlerini, düşmanlık ise saldırganlık davranışının bilişsel boyutlarını temsil ederek bunları ölçmek amacıyla oluşturulmuştur. Türkçe uyarlamanın toplam iç geçerlilik kat sayısı 0,85 olarak bulunmuştur. Saldırganlığın boyutları olan fiziksel saldırganlık iç tutarlılık kat sayısı 0-78, sözel saldırganlığın 0,48, öfkenin 0,76 ve düşmanlık alt boyutunun 0,71 olarak bulunmuştur. Buss- Perry Saldırganlık Ölçeği'nin özgün form ile uyarlama formunda ölçeğin dört alt boyutunun ve madde sayısının korunduğu görülmektedir (Madran, 2012).

Çok Boyutlu Öfke Ölçeği (ÇBÖÖ) (EK-6)

2003 yılında Feza Balkaya ve Nesrin Şahin tarafından öfkeyi çeşitli boyutlarına ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Beşli likert tipi şeklinde oluşturulan ölçeğin ilk boyutunda “öfkeli olduğunuzda aşağıdaki belirtiler sizde ne sıklıkla ortaya çıkar?” sorusu sorularak 14 maddeden oluşan öfkenin fiziksel belirtilerinin ölçülmesi hedeflenmektedir. İkinci boyutta 42 maddeden oluşan öfkenin ortaya çıkmasına sebep olan etmenler tanımlanarak bunların uyandırdığı öfke yoğunluğunun ölçülmesi hedeflenmektedir. Üçüncü boyutta 30 maddeden oluşan “Aşağıdaki düşünceler aklınızdan ne sıklıkla geçer?” sorusu sorularak öfkeyle alakalı düşünceleri barındıran soruların sorulması hedeflenmektedir. Dördüncü boyutta 47 madde yer alarak “sizi öfkeliendiren bir insan karşısında aşağıdaki davranışları ne sıklıkla gösterirsiniz?” soruları yer almaktadır. Beşinci boyutta “sizi öfkeliendiren bir durumla kaldığınızda aşağıdaki davranışları ne sıklıkla gösterirsiniz?” sorusu yer almaktadır. Ölçeğin alt boyutunun güvenirlik katsayıları 0,83 ve 0,93 arasında bulunmuştur. Ölçeğin toplam iç tutarlılık kat sayısı 0,64 ile 0,95 arasında değişmektedir (Balkaya & Şahin, 2003).

Barratt Dürtüsellik Ölçeği-11 (BDÖ-11) (EK-7)

1959 yılında Barratt tarafından dürtüsellik yapısını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. 50 yıl içerisinde birçok değişikliğe uğrayarak en son 1995 yılında geliştirilmiştir. Ölçeğin özgün formunun dikkat dürtüselligi, motor dürtüselligi ve

plan yapmama olarak üç alt boyutu vardır. Ölçek 30 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin cevaplandırılmasında dörtlü likert tipi ölçek kullanılmıştır. Ölçeğin iç geçerlilik kat sayısı 0,83 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Hüseyin Güleç ve arkadaşları tarafından 2008 yılında yapılmıştır (Güleç vd.,2008). Dikkat dürtüselliğinin iç tutarlılık kat sayısı 0,64, motor dürtüselliğinin iç tutarlılık kat sayısı 0,70 ve plan yapmamanın iç tutarlılık kat sayısı 0,80 olarak bulunmuştur (Tamam vd., 2013).

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırmadaki veriler Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı (SPSS) 26,0 ile çözümlenmiştir.

Katılımcıların ölçeklere verdikleri yanıtların güvenilirlikleri için Cronbach Alfa testi uygulanmış olup, Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği için alfa katsayısı 0,935, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği için 0,958 ve Barrat Dürtüsellik Ölçeği için 0,747 ve Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği için 0,929 bulunmuştur.

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri frekans analizleriyle belirlenmiş ve ölçek puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo 2.

Katılımcıların Ölçek Puanları için Normallik Testi

	Kolmogorov-Smirnov				
	Değer	s.d.	p	Çarpıklık	Basıklık
Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği	0,07	390	0,000	0,56	-0,01
Öfke Belirtileri	0,09	390	0,000	0,56	-0,40
Öfkeye Yol Açan Durumlar	0,07	390	0,000	-0,58	0,12
Öfkeyle İlişkili Düşünceler	0,08	390	0,000	0,72	-0,03
Öfkeyle İlişkili Davranışlar	0,06	390	0,002	0,05	1,50
Kişilerarası Öfke	0,07	390	0,000	0,31	-0,06
Barrat Dürtüsellik Ölçeği	0,11	390	0,000	0,58	0,80
Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği	0,09	390	0,000	-0,59	-0,12

Tablo 2.'de katılımcıların Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği ve Barrat Dürtüsellik Ölçeği Puanları ile Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanları için normallik testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 2.'ye göre katılımcıların Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği ve Barrat Dürtüsellik Ölçeği Puanları ile Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanlarının çarpıklık ve basıklık değerleri $\pm 1,5$ aralığında olduğundan dolayı veri setinin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir.

Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanlarının karşılaştırılması için t testi ve ANOVA olmak üzere parametrik testler kullanılmış ve ileri analizlerde Tukey yapılmıştır.

Katılımcıların Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği ve Barrat Dürtüsellik Ölçeği Puanları ile Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanları arasındaki korelasyonlarda Pearson testi uygulanmıştır. Katılımcıların Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği ve Barrat Dürtüsellik Ölçeği puanlarının Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanlarını yordama durumu yapısal eşitlik modeliyle incelenmiştir.

Çalışma Planı

Araştırmanın etik kurul izni YDÜ Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na 05.11.2022 tarihinde başvurulmuş, YDÜ/SB/2022/1407 sayılı etik izin alınmıştır. Araştırma verileri hem yüz yüze hem de çevrimiçi şekilde uygulanarak toplanmıştır. Yüz yüze uygulanan ölçüm araçları maç yayınları yapılan kafelere gidilerek, çevrimiçi uygulanan ölçüm araçları ise Whatsapp, Instagram, Facebook, Twitter ve Telegram gibi sosyal medya uygulamaları aracılığıyla katılımcılara ulaştırılıp uygulanmıştır. Ölçüm araçlarını cevaplandıran ve araştırma kriterlerine uyan kişilere araştırmanın amacı ve yöntemini açıklayan yazılı onam formları alınmıştır. Veri toplama araçları Google formlar üzerinden hazırlanarak onam formunun linki sosyal medya yardımıyla gönderilmiştir.

BÖLÜM IV

Bulgular

Tablo 3.

Katılımcıların Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları

	n	$\bar{x}$	s	Min	Max
Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğilimi	390	24,61	6,12	8	32
Kurumsal Aidiyet	390	11,54	3,94	5	20
Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği	390	36,15	9,24	13	52

Tablo 3.'te katılımcıların Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanları için tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo 3.'e göre katılımcıların Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden 36,15±9,24 puan, Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden 24,61±6,12 puan ve Kurumsal Aidiyetten 11,54±3,994 puan aldıkları belirlenmiştir.

Tablo 4.

Katılımcıların Yaşa Göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Karşılaştırma Sonuçları

	Yaş	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p
Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğilimi	18-25	136	24,40	6,04	8	32	0,882	0,450
	26-33	164	24,31	6,44	8	32		
	34-41	58	25,72	5,15	10	32		
	42 ve üstü	32	25,06	6,47	8	32		
Kurumsal Aidiyet	18-25	136	11,59	3,97	5	20	0,918	0,432
	26-33	164	11,21	3,93	5	20		
	34-41	58	12,10	3,79	5	20		
	42 ve üstü	32	11,97	4,11	6	20		
Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği	18-25	136	35,99	9,20	13	52	1,003	0,391
	26-33	164	35,52	9,55	13	52		
	34-41	58	37,83	8,12	15	52		
	42 ve üstü	32	37,03	9,69	14	52		

Tablo 4.'te katılımcıların yaşa göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanları karşılaştırmaları için ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.'te katılımcıların yaşa göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur ($p>0,05$). Katılımcıların yaşa göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanları benzerdir.

Tablo 5.

Katılımcıların Cinsiyete Göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Karşılaştırma Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	s	t	p
Şiddete Yönelik Düşünce	Kadın	145	25,68	6,18	2,675	0,008*
ve Eylem Eğilimi	Erkek	245	23,98	6,01		
Kurumsal Aidiyet	Kadın	145	12,59	4,08	4,134	0,000*
	Erkek	245	10,91	3,72		
Futbol Taraftarı	Kadın	145	38,27	9,42	3,536	0,000*
Fanatiklik Ölçeği	Erkek	245	34,89	8,92		

* $p<0,05$

Tablo 5.'te katılımcıların cinsiyetine göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanları karşılaştırmaları için bağımsız örneklem t testi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 5.'te katılımcıların cinsiyetine göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden ve ölçekteki Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldıkları puanların arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p>0,05$). Kadın bireylerin Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden, ölçekteki Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldığı puanlar erkeklerden fazladır.

Tablo 6.

Katılımcıların Eğitime Göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Karşılaştırma Sonuçları

	Eğitim	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p
Şiddete Yönelik	Lise ve altı	75	24,24	5,67	8	32	1,278	0,280
Düşünce ve	Lisans	223	24,37	6,37	8	32		
Eylem Eğilimi	Lisansüstü	92	25,50	5,85	8	32		
	Lise ve altı	75	11,25	3,34	5	20	2,062	0,129
Kurumsal Aidiyet	Lisans	223	11,33	4,22	5	20		
	Lisansüstü	92	12,26	3,61	5	20		
	Lise ve altı	75	35,49	7,96	14	52	1,854	0,158
Futbol Taraftarı	Lisans	223	35,70	9,85	13	52		
Fanatiklik Ölçeği	Lisansüstü	92	37,76	8,58	13	52		

Tablo 6.'da katılımcıların eğitime göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanları karşılaştırmalarına dair ANOVA sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 6.'ye göre katılımcıların eğitime göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden ve ölçekteki Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldıkları puanların arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Lise ve altı, lisans ve lisansüstü mezunlarının Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden ve ölçekteki Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldığı puanlar benzer bulunmuştur.

Tablo 7.

Katılımcıların Çalışmalarına Göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Karşılaştırma Sonuçları

	Çalışma	n	$\bar{x}$	s	t	p
Şiddete Yönelik Düşünce	Evet	270	24,63	6,24	0,099	0,921
ve Eylem Eğilimi	Hayır	120	24,57	5,87		
Kurumsal Aidiyet	Evet	270	11,50	4,01	-0,297	0,766
	Hayır	120	11,63	3,79		
Futbol Taraftarı	Evet	270	36,13	9,47	-0,061	0,951
Fanatiklik Ölçeği	Hayır	120	36,19	8,75		

Tablo 7.'de katılımcıların çalışmalarına göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanları karşılaştırma sonuçları için uygulanan bağımsız örneklem t testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 7.'de katılımcıların çalışmalarına göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden ve ölçekteki Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldıkları puanların arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 8.

Katılımcıların Medeni Duruma Göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Karşılaştırma Sonuçları

	Medeni durumu	n	$\bar{x}$	s	t	p
Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğilimi	Bekar	273	24,26	6,15	-1,760	0,079
	Evli	117	25,44	6,01		
Kurumsal Aidiyet	Bekar	273	11,28	3,91	-1,951	0,052
	Evli	117	12,13	3,97		
Futbol Taraftarı	Bekar	273	35,54	9,26	-1,999	0,046*
Fanatiklik Ölçeği	Evli	117	37,57	9,08		

* $p < 0,05$

Tablo 8.'de katılımcıların medeni durumuna göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanları karşılaştırma sonuçları için uygulanan bağımsız örneklem t testi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 8.'de katılımcıların medeni durumuna göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden aldıkları puanların arasında fark vardır ($p < 0,05$). Bekar bireylerin Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden aldıkları puanlar evlilerden fazladır. Araştırmadaki katılımcıların medeni durumuna göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeğindeki Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldıkları puanların arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı görülmüştür ($p > 0,05$).

Tablo 9.

Katılımcıların Maç İzleme Sıklığına Göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Karşılaştırma Sonuçları

	Maç İzleme Sıklığına	n	$\bar{x}$	s	Min	Max	F	p	Fark
Şiddete Yönelik	Hiç	33	28,76	3,54	17	32	23,473	0,000*	1-2
Düşünce ve	Ara sıra	128	26,42	5,29	8	32			1-3
Eylem Eğilimi	Sürekli	229	23,00	6,30	8	32			2-3
	Hiç	33	16,64	2,68	10	20	92,602	0,000*	1-2
Kurumsal Aidiyet	Ara sıra	128	13,32	3,29	5	20			1-3
	Sürekli	229	9,80	3,30	5	20			2-3
Futbol Taraftarı	Hiç	33	45,39	5,71	27	52	51,888	0,000*	1-2
Fanatiklik Ölçeği	Ara sıra	128	39,74	7,86	13	52			1-3
	Sürekli	229	32,81	8,72	13	52			2-3

* $p < 0,05$

Tablo 9.'da araştırmaya katılan bireylerin maç izleme sıklığına göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanları karşılaştırmaları için ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 9.'a göre araştırmadaki bireylerin maç izleme sıklığına göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldıkları puanların arasındaki farkların istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$). Hiç maç izlemeyenlerin Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldıkları puanlar diğer katılımcılardan daha yüksek bulunmuştur. Ara sıra maç izleyenlerin Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldıkları puanlar sürekli maç izleyenlerden daha düşüktür.

Tablo 10.

Katılımcıların Takımıyla Alakalı Herhangi Bir Kavgaya Katılma Göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Karşılaştırma Sonuçları

		Kavgaya					p
		Katılma	n	$\bar{x}$	s	t	
Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğilimi	Evet		86	18,21	6,44	-13,206	0,000*
	Hayır		304	26,42	4,65		
Kurumsal Aidiyet	Evet		86	7,97	2,86	-10,860	0,000*
	Hayır		304	12,55	3,60		
Futbol Taraftarı	Evet		86	26,17	8,50	-13,830	0,000*
Fanatiklik Ölçeği	Hayır		304	38,97	7,30		

Tablo 10.'da araştırma kapsamındaki bireylerin takımıyla alakalı herhangi bir kavgaya katılma göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanları karşılaştırmalarına dair bağımsız örneklem t testi bulgular verilmiştir.

Tablo 10. incelendiğinde, takımıyla alakalı herhangi bir kavgaya katılma göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden ve ölçekteki Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldıkları puanların arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Takımıyla alakalı herhangi bir kavgaya katılanların Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden ve ölçekteki Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldıkları puanların daha az olduğu saptanmıştır.

Tablo 11.

Katılımcıların Kombine Bileti Alma Durumuna Göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Karşılaştırma Sonuçları

	Kombine bileti alma	n	$\bar{x}$	s	t	p
Şiddete Yönelik Düşünce	Evet	117	19,81	6,80	-13,206	0,000*
ve Eylem Eğilimi	Hayır	273	26,67	4,45		
Kurumsal Aidiyet	Evet	117	8,40	2,76	-10,860	0,000*
	Hayır	273	12,88	3,59		
Futbol Taraftarı	Evet	117	28,21	8,88	-13,830	0,000*
Fanatiklik Ölçeği	Hayır	273	39,55	7,07		

* $p < 0,05$

Tablo 11.'de katılımcıların kombine bileti alma durumuna göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanları karşılaştırmaları için bağımsız örneklem t testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 11. incelendiğinde, kombine bileti alma durumuna göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden ve ölçekteki Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldıkları puanların arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Kombine bileti alanların Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden ve ölçekteki Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldıkları puanlar almayanlardan azdır.

Tablo 12.

Katılımcıların Takım Üyeliğine Göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Karşılaştırma Sonuçları

	Takım üyeliği	n	$\bar{x}$	s	t	p
Şiddete Yönelik Düşünce	Evet	132	21,11	6,83	-8,835	0,000*
ve Eylem Eğilimi	Hayır	258	26,40	4,85		
Kurumsal Aidiyet	Evet	132	9,08	3,04	-9,814	0,000*
	Hayır	258	12,79	3,75		
Futbol Taraftarı	Evet	132	30,20	9,13	-10,236	0,000*
Fanatiklik Ölçeği	Hayır	258	39,19	7,71		

* $p < 0,05$

Tablo 12.'de katılımcıların takım üyeliğine göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanları karşılaştırmaları için bağımsız örneklem t testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 12. incelendiğinde, takım üyeliğine göre Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden ve ölçekteki Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldıkları puanların arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Takım üyeliği olanların Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden ve ölçekteki Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldıkları puanlar almayanlardan azdır.

Tablo 13.

Katılımcıların Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği ve Barrat Dürtüsellik Ölçeği Puanları

	n	$\bar{x}$	s	Min	Max
Fiziksel Saldırganlık	390	23,54	8,59	9	45
Öfke	390	20,21	6,47	7	35
Düşmanlık	390	23,49	6,08	8	40
Sözel Saldırganlık	390	15,66	3,94	5	25
Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği	390	82,91	22,23	35	141
Öfke Belirtileri	390	36,14	12,70	14	70
Öfkeye Yol Açan Durumlar	390	157,05	30,73	41	205
Ciddiye alınmama	390	78,43	13,77	20	100
Haksızlığa uğrama	390	61,61	13,86	16	80
Eleştirilme	390	17,01	5,13	5	25
Öfkeyle İlişkili Düşünceler	390	72,01	26,71	30	150
Öfkesine yönelik düşünceler	390	20,64	7,70	9	45
Diğerlerine yönelik öfke düşünceleri	390	21,84	9,04	9	45
Kendisine yönelik öfke düşünceleri	390	17,13	7,26	7	35
Dünyaya yönelik öfke düşünceleri	390	12,41	4,52	5	25
Öfkeyle İlişkili Davranışlar	390	72,61	14,43	26	130
Saldırgan davranışlar	390	34,44	8,43	12	60
Sakin davranışlar	390	28,92	6,25	10	50
Kaygılı davranışlar	390	9,26	2,82	4	20
Kişilerarası Öfke	390	131,33	35,76	46	230
İntikam tepkileri	390	66,15	21,97	24	120
Pasif-agresi tepkileri	390	32,21	7,99	10	50
İçe dönük tepkileri	390	27,77	7,91	10	50
Umursamaz tepkileri	390	7,87	2,25	3	15
Plan Yapma	390	14,46	2,60	8	20
Motor Dürtüsellik	390	6,39	1,97	3	12
Dikkat Dürtüselligi	390	13,45	4,37	7	26
Barrat Dürtüsellik Ölçeği	390	34,29	5,51	18	54

Tablo 13.'te katılımcıların Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği ve Barrat Dürtüsellik Ölçeği puanların dair tanımlayıcı istatistikler verilmiştir. Tablo 13.'e göre katılımcıların Buss-Perry Saldırganlık Ölçeğinden $82,91 \pm 22,23$ puan, Çok Boyutlu Öfke Ölçeğindeki Öfke Belirtilerinden $36,14 \pm 12,70$ puan, Öfkeye Yol Açan Durumlardan $157,05 \pm 30,73$ puan, Öfkeyle İlişkili Düşüncelerden $72,01 \pm 26,71$ puan ve Öfkeyle İlişkili Davranışlardan $72,61 \pm 14,43$ puan ve Kişilerarası öfkeden $131,33 \pm 35,76$ puan almıştır. Katılımcılar Barrat Dürtüsellik Ölçeğinden $34,29 \pm 5,51$ puan almıştır.

Tablo 14.

Katılımcıların Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği ve Barrat Dürtüsellik Ölçeği Puanları ile Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanları Arasındaki Korelasyonlar

	Şiddete Yön. Düş. ve Eylem Eğilimi	Kurumsal Aidiyet	Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği
Fiziksel Saldırganlık	r -0,724*	-0,510*	-0,696*
Öfke	r -0,602*	-0,404*	-0,571*
Düşmanlık	r -0,509*	-0,398*	-0,507*
Sözel Saldırganlık	r -0,569*	-0,479*	-0,581*
Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği	r -0,695*	-0,509*	-0,677*
Öfke Belirtileri	r -0,585*	-0,383*	-0,551*
Öfkeye Yol Açan Durumlar	r -0,299*	-0,235*	-0,298*
Ciddiye alınmama	r -0,287*	-0,226*	-0,287*
Haksızlığa uğrama	r -0,236*	-0,191*	-0,238*
Eleştirilme	r -0,382*	-0,283*	-0,374*
Öfkeyle İlişkili Düşünceler	r -0,597*	-0,384*	-0,559*
Öfkesine yönelik düşünceler	r -0,531*	-0,329*	-0,492*
Diğerlerine yönelik öfke düşünceleri	r -0,616*	-0,384*	-0,572*
Kendisine yönelik öfke düşünceleri	r -0,578*	-0,385*	-0,547*
Dünyaya yönelik öfke düşünceleri	r -0,460*	-0,319*	-0,441*
Öfkeyle İlişkili Davranışlar	r -0,464*	-0,292*	-0,432*
Saldırgan davranışlar	r -0,546*	-0,367*	-0,518*
Sakin davranışlar	r -0,197*	-0,106*	-0,175*
Kaygılı davranışlar	r -0,309*	-0,163*	-0,274*
Kişilerarası Öfke	r -0,550*	-0,361*	-0,518*
İntikam tepkileri	r -0,594*	-0,378*	-0,554*
Pasif-agresif tepkileri	r -0,352*	-0,255*	-0,342*
İçe dönük tepkileri	r -0,470*	-0,311*	-0,444*
Umursamaz tepkileri	r -0,332*	-0,214*	-0,311*
Plan Yapma	r 0,168*	0,109*	0,158*
Motor Dürtüsellik	r -0,329*	-0,239*	-0,320*
Dikkat Dürtüsellliği	r -0,503*	-0,344*	-0,480*
Barrat Dürtüsellik Ölçeği	r -0,437*	-0,306*	-0,420*

* $p < 0,05$

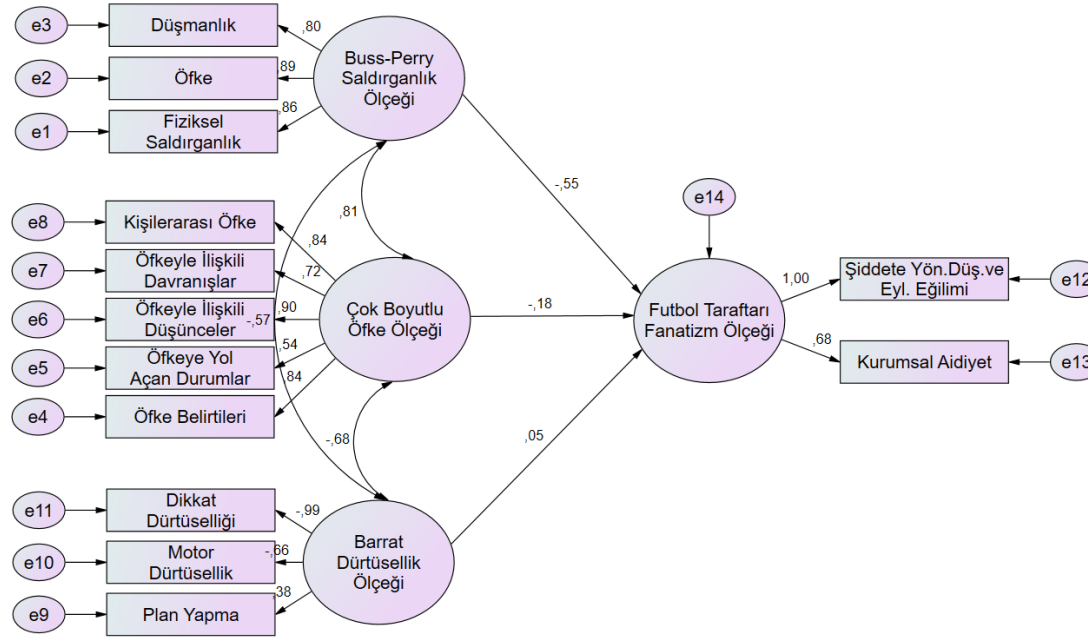
Tablo 14.'te araştırmadaki katılımcıların Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği ve Barrat Dürtüsellik Ölçeği Puanları ile Futbol Taraftarı

Fanatiklik Ölçeği puanları arasındaki korelasyonlara ilişkin Pearson testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 14.'e göre katılımcıların Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği genelinden, ölçekteki fiziksel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve sözel saldırganlıktan aldıkları puanlar ile Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden ve ölçekteki Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldıkları puanların arasında negatif yönlü korelasyonların olduğu saptanmıştır ($p<0,05$).

Katılımcıların Çok Boyutlu Öfke Ölçeği genelinden ve ölçekteki tüm alt boyutlardan aldıkları puanlar ile Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden ve ölçekteki Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldıkları puanların arasında negatif yönlü korelasyonların olduğu saptanmıştır ($p<0,05$).

Katılımcıların Barrat Dürtüsellik Ölçeği genelinden, ölçekteki motor dürtüsellik ve dikkat dürtüsellliği alt boyutlarından aldıkları puanlar ile Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden ve ölçekteki Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldıkları puanların arasında negatif korelasyonların olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Katılımcıların Barrat Dürtüsellik Ölçeğindeki plan yapmadan aldıkları puanlar ile Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği genelinden ve ölçekteki Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldıkları puanların arasında pozitif yönlü korelasyon saptanmıştır ($p<0,05$).

Şekil 1. Katılımcıların Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği ve Barrat Dürtüsellik Ölçeği Puanlarının Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Puanlarını Yordaması

Şekil 1. katılımcıların Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği, Çok Boyutlu Öfke Ölçeği ve Barrat Dürtüsellik Ölçeği Puanlarının Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanlarını yordamasına ilişkin yapısal eşitlik modeli sonuçları verilmiştir.

Şekil 1. incelendiğinde, katılımcıların Buss-Perry Saldırganlık Ölçeğinden aldıkları puanların Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanlarını negatif yönde ve istatistiki olarak anlamlı düzeyde yordadığı saptanmıştır ($\beta=-0,55;p<0,05$).

Katılımcıların Çok Boyutlu Öfke Ölçeği puanlarının Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanlarını negatif yönde ve istatistiki olarak anlamlı düzeyde yordadığı belirlenmiştir ($\beta=-0,18;p<0,05$). Araştırmaya dahil edilen bireylerin Barrat Dürtüsellik Ölçeği Puanlarının Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği puanlarını istatistiki olarak anlamlı düzeyde yordamadığı görülmüştür ($\beta=0,05;p>0,05$).

BÖLÜM V

Tartışma

Bu çalışmada futbol fanatikliğinin saldırganlık davranışı, öfke duygusu ve dürtüsellik arasındaki ilişki incelenmiştir. Bunun yanı sıra futbol fanatikliğinin bazı sosyo-demografik özellikler ile arasındaki ilişki incelenmiştir.

Araştırma sonucunda futbol fanatikliğinin yaşa göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde ise farklı sonuçlara rastlanılmıştır. Doğaner ve diğerleri (2021) tarafından yapılan çalışmada Futbol fanatikliği ile yaş arasında anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna varmışlardır. 26-35 yaş grubunda yer alan bireylerin diğer yaş grubunda yer alan katılımcılara göre fanatiklik düzeylerinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Doğaner, vd., 2021). Güler'in yaptığı başka çalışmada futbol fanatikliği ile yaş değişkeni arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. 17-20 yaş grubunun şiddete yönelik, 21-24 yaş grubunun kurumsal aidiyet ve sosyal cazibe alt boyutlarının diğer katılımcılara oranda daha yüksek olduğu sonucu bulunmuştur (Güler, 2020). İnsanlar yaş aldıkça hoşlandıkları aktivitelerin zamanla önemini kaybedeceği düşünülmektedir (Doğaner vd., 2021). Araştırma bulgularının literatür ile farklılık göstermesinin sebebinin araştırmaya katılan katılımcıların yaşlarının birbirine yakınlığı olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda erkek katılımcıların fanatiklik seviyeleri kadın katılımcılara göre fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Literatür incelendiğinde benzer sonuçlara rastlanmıştır. Doğaner ve diğerlerinin yaptığı araştırma erkeklerin fanatiklik seviyelerinin kadınlardan daha fazla olduğu görülmüştür. (Doğaner vd., 2021). Tanyeri tarafından yapılan araştırmada futbol taraftarı fanatikliği ile ölçekte yer alan kurumsal aidiyet alt boyutları ile cinsiyet arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bulunan bu bulguda erkeklerin kadınlara göre fanatiklik düzeyleri daha yüksek olduğu görülmüştür (Tanyeri, 2019). Yıldız ve Akça tarafından yapılan araştırmanın sonucunda ise futbol fanatikliğinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği sonucu bulunmuştur (Yıldız & Açak, 2019). Erkeklerin fanatiklik düzeylerinin yüksek olmasında erkeklerin futbol sporuna olan ilgilerinin kadınlara göre daha fazla olduğunu düşünülebilir.

Araştırmada eğitim değişkeni ele alındığında lise ve altı, lisans ve lisansüstü katılımcıların fanatiklik puanlarının benzer olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Açak ve diğerleri tarafından yapılan araştırmada eğitim durumu ile taraftarlık tutumları arasında farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Açak vd., 2018). Literatür

incelendiğinde bu bulgular ile çelişen sonuçlara da rastlanılmıştır. Doğaner ve diğerleri tarafından yapılan araştırmada eğitim durumu ile fanatiklik arasında anlamlı farklılıklara rastlanılmıştır. Araştırma neticesinde lise mezunu olan kişilerin fanatiklik düzeyleri diğer eğitim düzeylerine göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Doğaner vd., 2021). Eğitim seviyesi arttıkça fanatiklik düzeyinin azalmasında bilinçlenmenin varlığından söz edilebilir.

Yapılan araştırmada katılımcıların çalışma durumlarının fanatiklik düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Açak ve diğerlerinin yapılan araştırma sonucunda ise katılımcıların düzenli iş durumu ile fanatiklik düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür (Açak, vd., 2018). Bazı araştırmacılar ekonomi seviyeleri azaldıkça olaylara katılım sağlama yöneliminde artışlar meydana geldiğini söylemiştir (Kılıcıgil, 2003).

Araştırma bulguları katılımcıların medeni durumlarının fanatiklik üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Bu bulguya göre bekar bireylerin evli bireylere oranla fanatiklik düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Açak ve diğerleri tarafından yapılan araştırmada medeni durumun fanatiklik düzeyleri üzerinde anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmaya göre bekar bireyler daha fazla fanatiklik düzeyleri göstermektedir (Açak vd., 2018). Literatürde mevcut olan bu bulgu çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Araştırmanın diğer bir bulgusunda maç izleme sıklığının fanatiklik düzeylerinde etkili olduğunu göstermektedir. Bu bulguya göre hiç maç izlemeyen bireylerin fanatiklik düzeyleri ara sıra maç izleyen bireylere göre daha azdır. Sürekli maç izleyen bireylerin ise ara sıra maç izleyen bireylere göre fanatiklik düzeyleri yüksek bulunmuştur. Literatür incelendiğinde benzer sonuçlara rastlanılmıştır. Tanyeri tarafından yapılan çalışmada da maç izleme sıklığına göre farklılıklar gözlemlenmiştir. Bulgulara bakıldığında taraftarı olduğu takımın maçlarını izleyen kişilerin fanatiklik düzeyleri daha yüksektir (Tanyeri, 2019). Fanatiklik düzeylerinin maçları seyretme açısından yüksek olmasında futbol takımı taraftarlığı tesiri olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada takımıyla alakalı olarak bir kavgaya karışma ile fanatiklik arasında anlamlı fark olduğu görülmektedir. Bu bulguya göre takımıyla alakalı kavgaya katılan bireylerin fanatiklik düzeyleri daha fazladır. Literatür incelendiğinde bu değişkenle ilgili herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır. Fanatiklik düzeylerinin

aidiyet duygusunu barındırdığı düşünülmektedir. Taraftarların aidiyet duygusunun verdiği his ile taraftarların takımıyla alakalı kavgaya karıştığı düşünülebilir.

Yapılan araştırmada takım üyeliği olan bireylerin fanatiklik düzeyleri takım üyeliği olmayan bireylere göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular Açık ve diğerlerinin yaptığı araştırmayla paralellik göstermektedir. Açık ve diğerleri taraftar topluluklarına üye olan bireylerin taraftarlık tutumları yaş ve medeni durum değişkenine göre farklılık gösterdiği bulgusuna erişmişlerdir. Bu bulguya göre taraftar topluluklarına üye olan bireylerin fanatiklik düzeyleri üye olmayan bireylere göre daha fazla bulunmuştur (Açık vd., 2018). Futbolda aidiyet duygusu önemli bir etkidir. Fanatik bireylerin aidiyet duygusunu tamamlamak adına taraftarı oldukları takımlara üye olmalarının önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda futbol fanatikliğin saldırganlık davranışı, öfke duygusu ve dürtüsellik ile ilişkisi istatistiksel olarak incelendiğinde; futbol fanatikliği ile saldırganlık puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Fanatiklik ölçeğinin puanları azaldıkça fanatiklik düzeyi arttığından dolayı fanatiklik düzeyi artarsa saldırganlık davranışının da artacağı anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra BPSÖ puanlarının fanatiklik puanlarını negatif yönde anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Literatür incelendiğinde Gülle vd. (2017) tarafından açık ve kapalı saha taraftarlarıyla yapılmıştır. Araştırmada açık saha ve kapalı saha taraftarlarının saldırganlık düzeyleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda açık saha taraftarlarının saldırganlık düzeyleri arasında farklılıklar tespit edilmiştir. Çakıroğlu (2022) tarafından yapılan araştırmada ise siber zorbalık ile fanatiklik düzeyleri arasında orta düzeyde pozitif ilişki tespit edilmiştir. Fanatiklik ile saldırgan davranışlar arasında oluşan ilişkinin kişinin futbola karşı yüklediği anlamla oluşan kazanma hırsı olduğu düşünülebilir.

Bir diğer değişken olan futbol fanatikliği puanları ile öfke arasında da negatif yönlü ilişki bulunmuştur. Fanatiklik düzeyi artarken öfke duygusunun da arttığı bulgusuna varılmıştır. Bununla beraber ÇBÖÖ puanlarının fanatiklik puanlarını negatif yönde ve anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir. Dal vd. (2012) yaptıkları çalışmada katılımcıların %38,1'inin hakemin verdiği hatalı karar neticesinde öfkelenildiğini tespit etmişlerdir. Müsabakalarda gösterilen bu öfkeli davranışların başarı ve kazanma isteğinin varlığından söz edilebilmektedir.

Araştırma sonucunda Futbol fanatikliği puanları ve dürtüsellik alt boyutları olan motor dürtüsellik ve dikkat dürtüsellik arasında negatif ilişki olduğu tespit

edilmiştir. Ancak futbol fanatikliği ile dürtüselliğin alt boyutu olan plan yapma arasında pozitif ilişki olduğu saptanmıştır. Bu bulgular fanatiklik düzeyi artarken motor dürtüsellik ve dikkat dürtüselliğinin de arttığı, plan yapma dürtüselliğinin ise azalacağı bulgusuna varılmıştır. Aynı zamanda Barratt Dürtüsellik Ölçeğinden alınan puanların FTFÖ puanlarını anlamlı düzeyde yordamadığı görülmüştür. Literatür incelendiğinde fanatiklik ile dürtüsellik arasında ilişkiyi inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Yapılan araştırmada elde edilen bulguların literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM VI

Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde araştırmanın amaç ve alt amaçları doğrultusunda ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlardan yola çıkarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

Araştırmada yaş değişkeni ele alındığında FTFÖ puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bütün yaş grubundaki katılımcıların FTFÖ puanları benzerdir.

Kadın katılımcıların FTFÖ genelinden, ölçekte yer alan Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten aldıkları puanlar erkek katılımcılardan fazladır.

Eğitim değişkenine göre FTFÖ genelinden ve ölçekte mevcut olan Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyetten elde edilen puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur. Lise ve altı, lisans ve lisansüstü mezunlarının FTFÖ puanları ve FTFÖ içerisinde yer alan Şiddete Yönelik Düşünce ve Eylem Eğiliminden ve Kurumsal Aidiyet puanları benzerdir.

Katılımcıların çalışma durumuna göre FTFÖ puanları arasında anlamlı bir fark yoktur. Yani çalışan ve çalışmayan katılımcıların FTFÖ puanları benzerdir.

Bekar katılımcıların FTFÖ den aldıkları puanlar evli bireylerden daha fazladır.

Hiç maç izlemeyen katılımcıların FTFÖ puan ortalamaları diğer katılımcılarda daha yüksektir. Ara sıra maç izleyen katılımcıların FTFÖ puanları sürekli maç izleyenlerden daha düşüktür.

Takımıyla alakalı herhangi bir kavgaya katılan katılımcıların FTFÖ genelinden aldıkları puanları herhangi bir kavgaya katılmayan katılımcılara göre daha azdır.

Kombine bileti alan katılımcıların FTFÖ puanları kombine bileti almayan katılımcılardan azdır.

Tuttukları takıma üye olan katılımcıların FTFÖ den aldıkları puan takım üyeliği olmayan katılımcılara göre azdır.

Katılımcıların Buss- Perry Saldırganlık Ölçeği ile FTFÖ arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Çok Boyutlu Öfke Ölçeği ve ölçekte yer alan tüm alt boyutlar ile FTFÖ

arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların Barrat Dürtüsellik Ölçeğinden ve ölçekte mevcut olan motor dürtüsellik ve dikkat dürtüsellliği alt boyutlarından aldıkları puanlar ile FTFÖ ve şiddete yönelik düşünce, eylem eğilimi ve kurumsal aidiyetten aldıkları puanlar arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Barratt Dürtüsellik Ölçeğinde yer alan plan yapmadan alınan puanlar ile FTFÖ şiddete yönelik düşünce, eylem eğilimi, kurumsal aidiyet puanlar arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeğinden alınan puanların FTFÖ puanlarını negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların ÇBÖÖ puanlarının FTFÖ puanlarını negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı saptanmıştır.

Araştırmaya dahil edilen katılımcıların BDÖ puanlarının FTFÖ puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamadığı görülmüştür.

Öneriler

Klinisyenlere Yönelik Öneriler

Öfke duygusu, saldırganlık davranışı ve dürtüsellik bireylerin yaşamlarına olumsuz etki etmektedir. Bireylere öfke duygusu ve kontrolü ile ilgili terapi desteği sağlanılabilir

Saldırganlık ve öfke gibi duyguların kontrolü için taraftar gruplarına futbol klupleriyle iş birliği içerisinde bilinçlendirme yapılabilir.

Öfke ve saldırganlık çevresel etkiler tarafından öğrenilebilmektedir. Öğrenmenin ilk basamağı aile olmasından dolayı aile yapısına önem verilmelidir. Aile danışmanları ve klinik psikologların ailelere terapi desteği vermeleri önerilmektedir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Taraftarların takımlarına olan tutumları geniş bir çalışma ile değerlendirilmesini içeren araştırmalara yoğunlaşmalıdır. Yapılan bu tutum çalışmalarıyla klinisyenlere fayda sağlanılabilir.

Gelecekte yapılacak olan araştırmalar daha geniş örneklem ve farklı bölgelerde yapılması halinde daha çok kişiye ulaşılabilir.

Bu araştırmada demografik özellikler olarak yaş, cinsiyet, eēitim durumu, yaşanılan şehir, çalışma durumu, meslek gibi deēiřkenler üzerine yapılmıştır. Farklı demografik özellikler kullanılarak çalışma tasarlanılabilir.

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları için katılımcılardan soruların uzunluēu hakkında geribildirim alınmıştır. Katılımcılar tarafından verilen cevapların soruların uzun olarak algılanıp cevaplanmasında etkisi olduēu düşünülmektedir. Bu konu üzerinde farklı ölçekler kullanılarak literatüre katkı saēlanılabilir.

Kaynakça

- Abalasei, B. (2012). Types of audience attending sport sevens in Romania. *Behavioral Sciences*, 1 (46) 3482–3486.
- Açak, M., Düz, S., Karataş, Ö., Karademir T., Kurak, K., & Bayer, R. (2018). Türkiye futbol federasyonu 1. Ligindeki taraftarların fanatiklik durumlarının incelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 20 (3), 8-23.
- Adıgüzel, G. (2012). *Üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin empatik eğilim, duyguları ifade etme ve öz-anlayış açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Aktükün, İ. (2010). Futbolun siyasi tarihine kenar notları. *Cogita*, 2 (63), 9-26.
- Algur, V. (2019). *Üniversite öğrencilerinin anksiyete ve depresyon düzeyleri ile fiziksel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve sözel saldırganlık arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Arık, İ.A. (1996). *Motivasyon ve heyecana giriş*, Çantay Kitapevi.
- Arıkan Y. (2007). Futbolda şiddet ve polis. *Polis Bilimleri Dergisi*, 9 (4), 109-132.
- Arslan C. (2013). *Sporda/futbolda şiddet: Gerçekten çözmek istiyor muyuz?*. Dicle Üniversitesi Basımevi.
- Ayan, S. (2006). Şiddet ve fanatizm. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7 (2), 191-209.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve ergen psikolojisi*. Nobel Basımevi.
- Bağış, R. C. (2021). Futbol taraftarları saldırganlığı ve sosyal öğrenme. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (27), 184-193.
- Balkaya, F. (2001). Öfke: Temel boyutları, nedenleri ve sonuçları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 4 (7), 21-45.
- Balkaya, F., & Şahin, N. H. (2003). Çok boyutlu öfke ölçeği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 14(3), 192-202.
- Bayrı, F. (2007). *Hemşirelerin öfke ifade biçimleri ve genel sağlık durumları ile ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Bekleyici, Z. (2022). *Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinde uyku kalitesinin öfke ve öfke ifade tarzı ile ilişkisi*. Tıpta Uzmanlık Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Samsun.
- Benzer, A. (2010). Türk futbol dili. *Journal of language and linguistic studies*, 6 (2), 88-103.

- Bilir, P., & Avgın, A. (2017). Ceza alan futbol taraftarlarının şiddete yönelik davranışlarının incelenmesi: Adana ili örneği. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 8 (3), 232-251.
- Boniface, P. (2007). *Futbol ve küreselleşme*. NTV Yayınları.
- Bostancı, N. (2006). Üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre öfke ifade etme biçimleri. *Kriz Dergisi*, 14 (3), 10-11.
- Bozoğlu, B. & Çankaya, İ. (2012). Psikolojik danışmanların duygularla başa çıkma yollarının incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (2), 15-27.
- Budak, S. (2017). *Psikoloji sözlüğü*. Kuban Matbacılık Yayıncılık.
- Burger, J.M. (2016). *Kişilik*. Kaknüs Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., K., Akgün, Ö., E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2018). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayınları.
- Cenkseven, F. (2003). Öfke yönetimi becerileri programının ergenlerin öfke ve saldırganlık düzeylerine etkisi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 2 (2), 153-167.
- Çağlayan, H. S., & Bülent F. İ. (2004). Futbol seyircisini şiddete yönelten faktörler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (12), 127-142.
- Çakıroğlu, B. (2022). *Futbol taraftarlarının fanatizm duyguları ile siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Çam O. & Baysal A. (1998). *Ruh sağlığı alanında çalışan kişilerin öfke ifadeleri IX. Ulusal Psikoloji Kongresi*. Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Çelik, M., & Akçi, Y. (2016). Futbol taraftarlığı ve kurumsal aidiyet incelemesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (58), 948-959.
- Çetin, E. (2015). Çocuk ve gençlerin televizyonda maç izleme alışkanlıklarının spordaki şiddet eylemlerine etkileri. *International Journal of Science Culture and Sport*, 3 (1), 828-844.
- Dal, S., Odabaş, İ., Suna, N., Bulgan, Ç. & Akkaya, S. (2012). Türkiye Futbol Süper Ligi Derbi Maçı İzleyicilerinin Öfke ve Saldırganlık Davranışlarının İncelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4 (1-2), 45-48.
- Dever, A. (2010). *Spor sosyolojisi*. Siyasal Kitapevi.
- Dizman, H. (2003). *Anne-Babası İle Yaşayan Ve Anne Yoksunu Olan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Doğaner, S., Erdeveciler, Ö., Balcı, V., Uyar, Y., Bağış, T. Ö., & Ercan, M. (2021). Futbol taraftarlarının fanatiklik düzeylerinin belirlenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 19 (4), 257-269.
- Efiliti, E. (2006). *Orta Öğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık, Denetim Odağı ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Eroğlu, F. (2015). *Davranış bilimleri*. Beta Yayınevi.
- George, O. & Koob, G.F. (2010). Individual differences in prefrontal cortex function and the transition from drug use to drug dependence. *Neurosci Biobehav*, 35 (1), 232-247.
- Gökulu, G. (2008). Futbol haberlerinin sunumunda şiddet, fanatizm ve milliyetçilik. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2 (3), 147–164.
- Güler, C. (2020). Futbol taraftarlarının fanatiklik ve lisanslı ürün satın alma düzeylerinin incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16 (32), 4784-4808.
- Güleç, H., Tamam, L., Yazıcı, Güleç, M., Turhan, M., Karakuş, G., Zengin, M. & Stanford, M.S. (2008). Psychometric properties of the Turkish version of The Barratt Impulsiveness Scale-11. *Bulletin of Clinical Psychopharmacology*, 18(4), 251-258.
- Gülle, M., Soyer, F., & Çağrı Ç.M. (2017). Açık saha ve kapalı saha taraftarlarının saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 57-64.
- Günüşen, N. P. (2016). Öfke, saldırganlık ve psikiyatri hemşireliği. *Türkiye Klinikleri Journal of Psychiatric Nursing-Special Topics*, 2(2), 36-43.
- Halis, M., Şahin, H.M., & Pençe, S. (2005). Futbol takımı taraftarlarının şiddet ve saldırganlığa bakışlarına ilişkin bir araştırma. *Polis ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (3), 1-14.
- Hollander, E. & Evers, M. (2001). New developments in impulsivity. *The Lancet*, 358 (9286), 949- 950.
- İlhan, E. (2014). Spor’da şiddetin ulaştığı nokta; 17 Eylül 1967 Kayserispor-Sivasspor karşılaşması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (1), 188-196.
- Kağıtçıbaşı, Ç. & Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar*. Evrim Yayınevi.
- Karabıyık, Ç. (2003). *Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlığı Yordayan Bazı*

Değişkenler. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Karataş, Z. (2008). Lise öğrencilerinde öfke ve saldırganlık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (3), 277-294.

Kılıçgil, E. (2003). Psycho-social aspects of reactions by football fans concerning violence. *Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi. Spormetre*, 1 (1):21-29.

Kılıç, M. (2019). Sosyolojik açıdan sporda şiddet olgusu: bütüncül bir bakış. *Muhakeme Dergisi*, 2 (1), 83-98.

Koçer, M. (2012). Futbol derneklerine üye olan taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimlerinin belirlenmesi: Kayseri örneği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(32), 111- 135.

Köknel, Ö. (1996). *Bireysel ve toplumsal şiddet*. Altın Kitaplar Yayınevi.

Kuru, E. & Var, L. (2009). Futbol seyircilerinin spor alanlarındaki saldırganlık davranışları hakkında betimsel bir çalışma. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 141-153.

Madran, H.A. (2012). Buss_Perry Saldırganlık Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 23 (1), 1-6.

Morgan, C.T. (1999). *Psikolojiye giriş*. Hacettepe Psikoloji Bölümü Yayınları.

Or, E. (2009). *Taraftar memnuniyeti*. TFF- FGM Futbol Eğitim Yayınları.

Özcan, S. (2011). *Temel tenis teknik öğretiminde iki farklı antrenman modunun teknik biyometrik ve fizyolojik özellikler üzerine etkisinin araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Özçürümez, G. (2011). *Psikanalitik psikoterapiler. temel kavramlar, kuramlar ve yöntemler günümüzde psikoterapi*. Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları.

Özdemir, P. G., Selvi, Y., & Aydın, A. (2012). Dürtüsellik ve tedavisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4 (3), 293-314.

Özmen, A. (2006). Öfke: Kuramsal yaklaşımlar ve bireylerde öfkenin ortaya çıkmasına neden olan etmenler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39 (1), 39-56.

Özsoy, S. (2013). *Sporda şiddet ve medya*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Basımevi.

Öztürk, O. & Uluşahin, A. (2011). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Nobel Tıp Kitapevleri Ltd. Şti.

Patton, J. H., Stanford, M. S., & Barratt, E. S. (1995). Factor structure of the Barratt impulsiveness scale. *Journal of Clinical Psychology*, 51 (6), 768-774.

- Polat, E.& Sönmezoğlu, U. (2016). Futbol taraftarlarını şiddete yönelten faktörlerin incelenmesi. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (1), 471-489.
- Ramirez, J.M. (2009). Some Dychotomous Classifications Of Aggression According To Its Function. *Journal Of Organisational Transformation & Social Change*, 6 (2), 85-101.
- Reyhan, S. (2017). *Türkiye futbol süper liginde şampiyon olan futbol takımı taraftarlarının ve futbol kamoyunun futbolda şiddete ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Sağar, M. E. (2022). Üniversite Öğrencilerinde akıllı telefon bağımlılığının yordayıcısı olarak dürtüsellik ve saldırganlık. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (3), 864-876.
- Sağlam, M. (2018). *Müsabık taekwondocuları saldırganlık ve dürtüsel davranış tepkilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Satıcı, S. A., Kayış, A. R., Yılmaz, M. F., & Eraslan-Çapan, B. (2019). Üniversite öğrencilerinde karanlık üçlü kişilik özellikleri ile dürtüsellik ve heyecan arama davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 9 (54), 857-881.
- Sert, M. (2000). *Gol atan galip*. Ankara: Bağlam Yayınları.
- Solmuş, T. (2004) *İş Yaşamında duygular ve kişilerarası ilişkiler*, Beta Yayıncılık.
- Soykan, Ç. (2003). Öfke ve öfke yönetimi. *Kriz dergisi*, 11 (2), 19-27.
- Şahin, H. (2005). Öfke ve öfke denetiminin kuramsal temelleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (10), 1-22.
- Şahin, H.M. (2003). *Sporda şiddet ve saldırganlık*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Şimşek, D. E. (2017). *Yetişkin bireylerde çocukluk çağı travmaları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tamam, L., Güleç, H., & Karatas, G. (2013). Barratt Dürtüsellik Ölçeği Kısa Formu (BIS-11-KF) Türkçe Uyarlama Çalışması/Short Form of Barratt Impulsiveness Scale (BIS-11-SF) Turkish Adaptation Study. *Noro-Psikiyatri Arsivi*, 50 (2), 130-134.
- Tanyeri, L. (2019). Futbol taraftarı fanatikliği: Üniversite öğrencileri örneği. *Spor Eğitim Dergisi*, 3 (2), 89-97.
- Taşan, Ö.F. (2022). *Ergenlerde ilişkisel saldırganlık ile utanç ve suçluluk arasındaki ilişkide ahlaki çözülmenin aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi.

- Taşmektepligil, M., Çankaya, S. & Tunç, T. (2015). Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 41-49.
- Taştan, Ş. (2009). *Futbol Taraftarlığı ve şiddet olgusu farklı taraftar gruplarında şiddet eğilimleri üzerine karşılaştırılmalı sosyolojik bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Tatlıhoğlu K. & Karaca, M. (2013). Öfke olgusu hakkında sosyal psikolojik bir değerlendirme. *A Social Psychological Evaluation About Anger*, 6 (6), 1101-1123.
- Tura, S.M. (2005). *Günümüzde Psikoterapi*. Metis Yayınları.
- Tutkun, E., Güner, B., Ağaoğlu, S. & Soslu, R. (2010). Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 23- 29.
- Türk Dil Kurumu. (2021). *Okullar için Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Üstün, B., Akgün, E., & Partlak, N. (2005). *Hemşirelikte iletişim becerileri öğretimi: ölümü beklenen hasta ve ailesine yaklaşım*. Okullar Yayınevi Matbaacılık ve Elektronik Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
- Yazıcı, K. & Yazıcı, A.E. (2010). Dürtüsellüğün nöroanatomik ve nörokimyasal temelleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2 (2), 254-280.
- Yıldız, A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık. *Polis Bilimleri Dergisi*, 6 (3), 131-150.
- Yıldız, H., & Açak, M. (2018). Lise öğrencilerinin futbol fanatiklik düzeylerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (3), 738-748.
- Yücel, A. S., Atalay, A., & Gürkan, A. (2015). Sporda şiddet ve saldırganlığı etkileyen unsurlar. *Uluslararası Hakemli Psikiyatri ve Psikoloji Araştırmaları Dergisi*. 2 (2), 68-90.

Ekler

EK-1 Bilgilendirilmiş Onam Formu

Sayın Katılımcı

Futbol fanatikliğinin saldırganlık davranışı, öfke duygusu ve dürtüsellik ile ilişkisi olup olmadığına dair bilgi edinmek için yürütmekte olduğumuz araştırmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunuyorsunuz. Bu araştırma Yakın Doğu Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi Psikolog Esra Durmaz tarafından yüksek lisans tezi kapsamında yürütülmektedir. Araştırmanın danışmanlığı Dr. Ayşe Buran tarafından yapılmaktadır. Bu araştırma ile toplanan veriler futbol sporuna karşı fanatik olan bireylerin öfke duygularının seviyelerini belirlemek, bunun saldırganlık üzerindeki etkilerini incelemek ve bunların dürtüsellik ile nasıl bir ilişkisi olduğunu anlamamızı sağlayacaktır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. İstedığınız zaman araştırmadan çekilebilirsiniz. Aşağıdaki onay kutucuğunu “onaylıyorum” şeklinde işaretlerseniz araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmiş sayılırsınız. Araştırmada sizden size sunulan anketleri cevaplamanız istenilecektir. Anketler yaklaşık 15-20 dakika sürecektir. Anketleri istediğiniz ortamda istediğiniz saatte cevaplandırabilirsiniz. Elde edilen veriler 2 yıl boyunca çalışmanın tamamlanmasına kadar saklanacaktır. Daha sonra ise tüm veri tabanlarımızdan silineceklerdir. İlginiz ve katılımınız için teşekkür ederiz.

Bu araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum ()

EK-2 Katılımcı Bilgilendirme Formu

Futbol Fanatikliğinin Saldırganlık Davranışı, Öfke Duygusu ve Dürtüsellik ile ilişkisi başlığı altındaki bu araştırmaya katıldığınız için teşekkür ederim. Bu araştırmaya katılmak gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu çalışma süresince toplanan veriler yalnızca akademik araştırma amacıyla kullanılacaktır ve yalnızca ulusal/uluslararası akademik toplantılarda ve/veya yayınlarda sunulacaktır. Araştırma kapsamına kimlik bilgileriniz gibi özel bilgiler istenmemektedir. Ölçeklerde verdiğiniz bilgiler gizli kalacaktır. Bizimle iletişime geçerek istediğiniz zaman çalışmadan çekilebilirsiniz. Eğer çalışmadan çekilirseniz, sizden topladığımız tüm veriler veri tabanımızdan silinecektir ve çalışmada kullanılmayacaktır. Bu konu ile ilgili herhangi bir sorunuz veya endişeniz olursa, aşağıdaki iletişim bilgilerinden bize ulaşabilirsiniz. Araştırmaya katılımızdan dolayı teşekkür ederiz.

Dr. Ayşe Buran
Klinik Psikoloji Bölümü
Yakın Doğu Üniversitesi
ayse.buran@neu.edu.tr

Psikolog Esra Durmaz
Klinik Psikoloji Bölümü
Yakın Doğu Üniversitesi
05428844692
esrakose55@icloud.com

EK-3 Sosyo-Demografik Bilgi Formu**Demografik Bilgiler**

Yaş :

Cinsiyet :

Eğitim Durumu :

Yaşadığınız Şehir :

Çalışıyor Musunuz? :

Meslek :

Medeni Durum :

Genel Bilgiler

Takım tutuyor musunuz? :

Hangi takımı tutuyorsunuz? :

Hangi sıklıkla maçları takip ediyorsunuz? :

Takımınızla alakalı herhangi bir kavgaya karıştınız mı? :

Kombine bileti aldınız mı?:

Takım üyeliğiniz var mı?:

EK-4 Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği

Aşağıda 13 maddeden oluşan futbol ve taraftarlıkla ilgili ifadeler yer almaktadır. Anketsoruları cevapları “**A)Kesinlikle Katılıyorum, B)Katılıyorum, C)Katılmıyorum, D)Hiç Katılmıyorum**” şeklinde dört seçenekli olarak verilmiştir. Sizden istenilen kendinize enuygun gördüğünüz ifadeyi (X) şeklinde işaretlemenizdir.

Soru 1: Canlı yayınlarda spikerin takımım aleyhine yaptığı yorumlara çok sinirlenirim.

() Kesinlikle Katılıyorum () Katılıyorum () Katılmıyorum () Hiç Katılmıyorum

Soru 2: Takımımın maçlarını izlemek için stadyumlara giderim.

() Kesinlikle Katılıyorum () Katılıyorum () Katılmıyorum () Hiç Katılmıyorum

Soru 3: Takımımın sembollerini gösteren kıyafet ve malzemelerle maça giderim.

() Kesinlikle Katılıyorum () Katılıyorum () Katılmıyorum () Hiç Katılmıyorum

EK-5 Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği

Aşağıdaki her bir maddeyi okuyarak, bu madde sizin için her zaman doğru ise “Tamamen Katılıyorum” , genelde doğru ise Katılıyorum , emin değilseniz “Kararsızım” , genelde doğru değilse “Katılmıyorum” , hiçbir zaman doğru değilse “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde işaretleme yapmanız rica olunur.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Bazı arkadaşlarım benim öfkeli biri olduğumu söylerler					
2. Gerekirse hakkımı korumak için şiddete başvurabilirim					
3. Birisi bana fazlasıyla iyi davrandığında “acaba benden ne istiyor” diye düşünürüm					

EK-6 Çok Boyutlu Öfke Ölçeği

Bu ölçek, insanların öfke konusunda duygu ve düşüncelerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu kitapçıkta farklı bölümler halinde bazı ifadeler bulunmaktadır. Lütfen HER BİR İFADEYİ ayrı ayrı dikkatle okuyup, yandaki cevap bölümünde size uygun olan daireyi işaretleyin. Her sayfanın başında yer alan kısa açıklamayı mutlaka okuyun. Cevaplarınızı bu açıklamalara göre vermeniz gerekmektedir. Her madde için sadece size en uygun olan bir cevabı işaretleyin. Hiç bir maddenin doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Size en uygun gelen cevap doğru olan cevaptır. Çalışmanın sağlıklı olabilmesi için içtenlikle ve dürüst olarak cevap vermeniz önem taşımaktadır. Hiç bir şekilde isim ya da kimliğe ait bilgiler vermeniz gerekmemektedir. Katkılarınız için şimdiden çok teşekkür ederiz.

YAŞ:___

MESLEK:___

CİNSİYET: () Kadın () Erkek

EĞİTİM: () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite () Lisans Üstü

Öfkelendiğinizde aşağıdaki belirtiler sizde ne sıklıkla ortaya çıkar?

	Hiç	Nadiren	Arada	Sıklıkla	Her
			Sırada		zaman
1. Kendi kendine söylenmek.	0	0	0	0	0
2. Kontrol kaybı.	0	0	0	0	0
3. Kanın beyne fırladığını hissetmek.	0	0	0	0	0

EK-7 Barrat- Dürtüsellik Ölçeği-11

Açıklamalar: insanlar farklı durumlarda gösterdiği düşünce ve davranışları ile birbirlerinden ayrılırlar. Bu test bazı durumlarda nasıl düşündüğümüzü ve davrandığımızı ölçen bir testtir. Lütfen her cümleyi okuyunuz ve bu sayfanın sağındaki size en uygun daire içine X koyunuz. Cevaplamak için çok zaman ayırmayınız. Hızlı ve dürüstçe cevap veriniz.

		Nadiren/ Hiçbir zaman	Bazen	Sıklıkla	Hem en her zam an/ Her zam an
1	İşlerimi dikkatle planlarım				
2	Düşünmeden iş yaparım				
3	Hızla karar veririm				

Ölçek İzinleri

hüseyin güleç
Kime: Esra Köse >

7.10.2022

Ynt: Barratt Dürtüsellik Ölçeği Etik İzin

Sayın Durmaz,

Tarafımızdan Türkçe uyarlama çalışması yapılmış olan Barratt Dürtüsellik Ölçeği'ni tez çalışmanızda kullanabilirsiniz. Ölçeğin kendisine yayınlandığı dergiden ulaşabilirsiniz. Çalışmalarınızda başarılar dilerim,

Huseyin Gulec
Erenkoy

On Friday, October 7, 2022 at 03:33:48 PM GMT+3, Esra Köse <esrakose55@icloud.com> wrote:

Hocam merhaba ben Esra Durmaz. Yakın Doğu Üniversitesinde klinik psikoloji yüksek lisans yapıyorum. Bu sene tez dönemine geçtim. Tez çalışmam Futbol fanatıklığının öfke duygusu, saldırganlık davranışı ve dürtüsellik ile ilişkisini araştırmaktır. Bu süreçte Barratt Dürtüsellik ölçeği kullanarak tezimi yürütmek istemekteyim. Etik kurulda ölçeğinizi kullanmam için izin gerekmektedir. Ölçeğinizi tezimde kullanabilir miyim? Materyalleri ile birlikte gönderirseniz çok sevinirim Şimdiden çok teşekkür ederim.

iPhone'umdan gönderildi

Feza Balkaya
Kime: Esra Köse >

5.10.2022

Ynt: Çok Boyutlu Öfke Ölçeği Etik İzin

Merhaba,
Dosyalar ekte. İyi çalışmalar.

Esra Köse <esrakose55@icloud.com>, 4 Eki
2022 Sal, 23:13 tarihinde şunu yazdı:
[Hocam merhaba ben Esra Durmaz. Yakın Doğu
Üniversitesinde klinik psikoloji yüksek lisans](#)
Alıntılanmış Metni Göster
[iPhone'umdan gönderildi](#)

--

Dr. Feza Balkaya, Ph.D.
Psikolog & Psikoterapist
Ofis Gsm : 0530 200 02 06
e-posta : fezabalkaya@gmail.com

2) CBOO puanlama.doc
22 KB

1) CBOO.doc
197 KB

[Daha Fazlasını Gör](#)

Prof Dr Soner Cankaya

5.10.2022

Kime: Esra Köse >

Ynt: Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Etik İzin

Esra hanım merhaba,
Taraflarımızdan geliştirilmiş olan "Futbol taraftarı fanatiklik ölçeğini" tez çalışmanızda kaynak göstermek koşulu ile kullanmanızda bir sakınca yoktur.
Tez çalışmanızda başarılar dilerim.

Prof. Dr. Soner ÇANKAYA
OMÜ Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi
Spor Yöneticiliği Bölümü

----- Orijinal Mesaj -----

Kimden: "Esra Köse"

<esrakose55@icloud.com>

Kime: "scankaya" <scankaya@omu.edu.tr>

Gönderilenler: 4 Ekim Salı 2022 22:49:39

Konu: Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği Etik İzin

Hocam merhaba ben Esra Durmaz. Yakın Doğu Üniversitesinde klinik psikoloji yüksek lisans yapıyorum. Bu sene tez dönemine geçtim. Tez çalışmam Futbol fanatikliğinin öfke duygusu, saldırganlık davranışı ve dürtüsellik ile ilişkisini incelemektedir. Bu üniversite Futbol taraftarı

Andaç Demirtaş Madran

8.10.2022

Kime: Esra Köse >

Ynt: Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği Etik İzin

Sayın Köse,
Ölçeği çalışmanızda kullanmanız uygundur,
başarılar dilerim. Az sonra bir e-posta
yönlendireceğim.

7 Eki 2022 Cum, saat 15:35 tarihinde Esra Köse
<esrakose55@icloud.com> şunu yazdı:

Hocam merhaba ben Esra Durmaz. Yakın Doğu Üniversitesinde klinik psikoloji yüksek lisans yapıyorum. Bu sene tez dönemine geçtim. Tez çalışmam Futbol fanatikliğinin öfke duygusu, saldırganlık davranışı ve dürtüsellik ile ilişkisini araştırmaktır. Bu süreçte Buss-Perry Saldırganlık ölçeğini kullanarak tezimi yürütmek istemekteyim. Etik kurulda ölçeğinizi kullanmam için izin gerekmektedir. Ölçeğinizi tezimde kullanabilir miyim? Materyalleri ile birlikte gönderirseniz çok sevinirim. Şimdiden çok teşekkür ederim.

iPhone'umdan gönderildi

--

Andaç Demirtaş Madran

Etik Kurul Onayı

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

22.11.2022

Sayın Esra Durmaz

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/SB/2022/1407 proje numaralı ve **“Futbol Fanatikliğinin Saldırganlık Davranışı, Öfke Duygusu ve Dürtüsellik ile İlişkisi”** başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Prof. Dr. Aşkın KİRAZ

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Koordinatörü

İntihal Raporu

FUTBOL FANATİKLİĞİNİN SALDIRGANLIK DAVRANIŞI, ÖFKE DUYGUSU VE DÜRTÜSELLİK İLE İLİŞKİSİ

ORIGINALITY REPORT

9%	8%	2%	%
SIMILARITY INDEX	INTERNET SOURCES	PUBLICATIONS	STUDENT PAPERS

PRIMARY SOURCES

1	docs.neu.edu.tr Internet Source	3%
2	acikbilim.yok.gov.tr Internet Source	1%
3	dergipark.org.tr Internet Source	1%
4	burkonturizm.com Internet Source	1%
5	i-rep.emu.edu.tr:8080 Internet Source	<1%
6	docplayer.biz.tr Internet Source	<1%
7	www.researchgate.net Internet Source	<1%
8	libratez.cu.edu.tr Internet Source	<1%
9	acikerisim.cumhuriyet.edu.tr Internet Source	<1%

Özgeçmiş

Esra Durmaz 24.04.1996 yılında Ordu da doğdum. İlköğretim eğitimimi İstanbul’da tamamladım. Ortaöğretim hayatımı ailemin tayin alması sebebiyle Ardahan ilinde devam ettirdim. Ortaöğretim eğitimimi tamamladıktan sonra lise eğitimimi Giresun ilinde tamamladım. 2017 yılında Girne Amerikan Üniversitesi Psikoloji Bölümünü yüksek onur öğrencisi olarak tamamladım. Lisans eğitimi sırasında özel bir klinikte staj yaptım. Lisans eğitimimi tamamladıktan sonra 2021 yılında Yakın Doğu Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programına %100 burslu olarak kabul edildim. Yüksek lisans süreci içerisinde Yakın Doğu Üniversitesi Hastanesinde staj programımı tamamladım. Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca hem online hem de yüz yüze birçok eğitime katıldım. Şu an da hem online hem yüz yüze danışanlara seans vermekteyim.